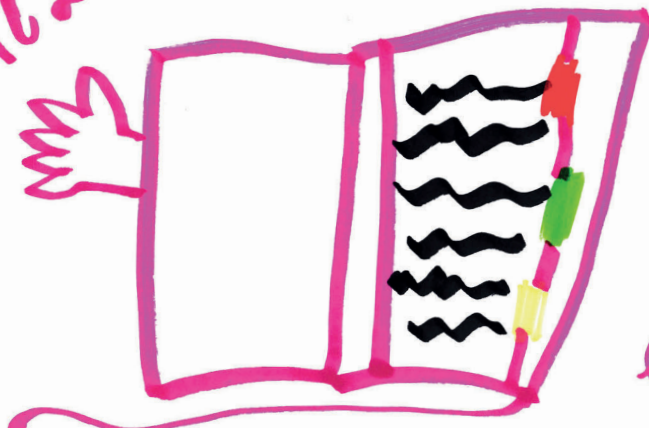

Підказник

3

Організації
Мистецьких
резидентів
в Україні

Від ініціативи **ЗАПРАВКА**

Підказник

з організації мистецьких
резиденцій в Україні
від ініціативи «Заправка»

Про «Заправку»

«Заправка» – міжінституційна ініціатива з підтримання мистецьких резиденцій Українського інституту, Українського культурного фонду та програми Європейського союзу House of Europe, яка діє з 2020 року. Нашими основними цілями є:

- забезпечити видимість і системне представлення українських мистецьких резиденцій у міжнародному та локальному фаховому полі;
- підвищити професійні стандарти резиденційних програм в Україні задля збільшення їхньої конкурентоздатності в міжнародному мистецькому середовищі;
- інформувати українську й міжнародну професійну спільноту про можливості, що існують для ми_стикнь, куратор_ок та інших фахів_чинь сектору мистецтва та культури.

У 2020–2021 роках у співпраці з організацією DutchCulture | Transartists (Нідерланди) команда «Заправки» поповнила міжнародну базу Transartists, найбільшу мережу артрезиденцій у світі, 17 профілями резиденцій з України.

2021-го «Заправка» оприлюднила Residencies UA – онлайн-мапу мистецьких резиденцій України, яка на початок 2023 року налічує 29 локацій.

З 2021-го команда «Заправки» проводить регулярні консультації для українських менеджер_ок і куратор_ок резиденцій **«Кава на Заправці»**. Це безкоштовні індивідуальні консультації на запит, під час яких можна поставити запитання щодо створення або розвитку своєї мистецької резиденції, пошуку партнер_ок, налагодження міжнародних контактів тощо.

«Заправка» проводить періодичний моніторинг резиденційного ландшафту України у формі глибинних інтерв'ю з представни_цями сектору, щоб завжди бути в курсі актуальних потреб професійної спільноти. Крім того, 2022-го ініціатива започаткувала розсилку Zapravka Newsletter з добіркою можливостей для представни_ць української мистецької спільноти.

Пишіть нам на zapravkaprogramme@gmail.com для запису на консультацію та слідкуйте за нами у Facebook: <https://www.facebook.com/zaprvkainitiative>

«Заправка» – це Юлія Аленіна, Катерина Алимова, Лесь Виноградов, Наталія Керницька, Анастасія Мануляк, Дмитро Рекеда, Ліна Романуха та Ольга Тихонова.

ПЕРЕДМОВА	2
Частина 1. ДО РЕЗИДЕНЦІЇ	4
А це точно резиденція?	5
Для чого резиденція?	7
Що у вас є (і чого нема)	8
Команда	10
Партнер_ки	17
Пошук додаткових ресурсів	18
Частина 2. РЕЗИДЕНЦІЯ	23
Планування	24
Програма	26
Бюджет	28
Добір учасни_ць	30
Логістика	34
Взаємодія	36
Відповідальність	38
Комунікації	41
Документація та звітування	48
Частина 3. ПІСЛЯ РЕЗИДЕНЦІЇ	52
Робота над помилками	53
Архів та зберігання робіт	54
Підтримання зв'язку з резидент_ками	58
Екосистема резиденцій	59
МИСТЕЦЬКІ РЕЗИДЕНЦІЇ УКРАЇНИ: ОГЛЯД ПРАКТИК	62
Розширена історія Музичів	63
Вибачте номерів немає	64
Резиденції фонду «ІЗОЛЯЦІЯ»	65
Мистецька резиденція імені Назарія Войтовича	67
Резиденції «ЄрміловЦентру»	69
Open Place	71
Резиденція «Асортиментної кімнати»	73
ПІСЛЯМОВА	74
КОРИСНІ МАТЕРІАЛИ	75
НАД ПІДКАЗНИКОМ ПРАЦЮВАЛИ	76

ПЕРЕДМОВА

У вересні 2022 року в Києві мала відбуватися міжнародна конференція *How to Inhabit Instability?* («Як обживати нестабільність?») від Res Artis, однієї з найбільших мереж мистецьких резиденцій світу, у співпраці з фондом «ІЗОЛЯЦІЯ», Українським інститутом, House of Europe та Goethe-Institut Україна. Команда ініціативи «Заправка» була залучена до програмування цієї події, яка мала стати першим міжнародним форумом резиденцій такого масштабу в Україні. Київ обрали місцем для проведення конференції не випадково: за останні роки Україна зробила неймовірний стрибок у розвитку культурних ініціатив, і за менш ніж десять років тут з'явилася низка сучасних якісних мистецьких резиденцій: від Закарпаття до Приазов'я, від Одещини до Чернігівщини. Це досі маленька спільнота, що робить свої перші кроки, але останні роки вона невпинно зростала, і ми вже мали, що розповісти світу.

Планувалося, що конференція відбуватиметься в гібридному форматі через карантинні обмеження, але з початком повномасштабного російського вторгнення стало зрозуміло, що зовнішні обставини сильніші за наміри організатор_ок. Назва конференції заграла геть новими барвами, адже нестабільність для україн_ок стала ще звичнішим середовищем існування. На жаль, адаптивність та гнучкість стали однією з наших визначальних рис. На щастя, це також і наша суперсила. І дуже символічно, що після 24 лютого деякі з українських мистецьких резиденцій перетворилися на місця прихистку для ми_сткить та їхніх родин. З'ясувалося, що локальне мистецьке середовище, незважаючи на сварки у фейсбуці, усе ж згуртоване й націлене на взаємну допомогу, що українська культурна екосистема існує і що мистецькі резиденції відіграють у ній свою важливу роль.

Ми готували цей Підказник до конференції, а одним із головних імпульсів до його створення були запити від людей, які хотіли створити свої мистецькі резиденції, але не знали, з чого почати. «Чи могли б ви надіслати нам якісь матеріали щодо створення резиденцій українською мовою?», «На що передусім потрібно звернути увагу, плануючи резиденцію?», «Чи потріб_на резиденції куратор_ка?», «Де шукати фінансування?». Це типові запитання, що нам ставили, натомість єдиної бази матеріалів, де були б зібрані поради щодо різних нюансів організації мистецької резиденції, ще й в адаптації до турбулентних українських реалій, просто не існувало. Оскільки ініціатива «Заправка» створена програмними менеджер_ками інституцій, які підтримували, зокрема, і мистецькі резиденції в Україні, ми вирішили, що

створення такої бази знань – це наше завдання. Крім систематизації власного професійного досвіду, ми провели низку глибоких інтерв'ю з організатор_ками ключових резиденцій України, розпитавши їх про те, що є найважливішим в організації резиденції, про труднощі, з якими вони стикалися в роботі, та про основні зони зростання для українських резиденцій. Результатом цих бесід і став Підказник.

Всю інформацію в цій книжці подано за логікою підготовки до проведення вашої першої резиденції. Підказник починається з більш загальних питань про те, чим є й для чого існують мистецькі резиденції, і поступово переходить до конкретніших, більш практичних аспектів організації резиденційної програми. І хоча загальний порядок викладу є «хронологічним» – від задуму до архівування – все ж радимо прочитати Підказник повністю ще до початку роботи над вашою резиденцією, адже багато з описаних тут нюансів треба буде тримати в голові одночасно. Як-от потребу думати про звіт вже з моменту підготовки бюджету.

Наприкінці Підказника ми наводимо кілька успішних кейсів сталих мистецьких резиденцій України: нехай вони слугують вам моделями для наслідування або просто джерелом натхнення. Крім того, Підказник містить корисні матеріали, що стануть у пригоді, коли ви працюватимете над власним проєктом: чекліст завдань, про які варто не забути; шаблон бюджету; та зразок договору з резидент_кою. Щиро сподіваємось, що цей Підказник буде вам корисний, вбереже від організаційних небезпек і полегшить процес створення резиденції.

Ми почали роботу над Підказником 2021-го й створювали його для (відносно) мирних часів. Це не означає, що він втратив актуальність після 24 лютого, адже навіть в умовах повномасштабної війни низка українських резиденцій продовжує приймати в себе ми_сткiнь, у тому числі з-за кордону, а деякі інституції навіть запустили нові резиденційні програми. Однак ми не хочемо забувати про те, що україн_ки нині змушені працювати в екстремальних умовах, і такий рівень стресу не є нормальним. Горизонт планування в кілька місяців не є нормальним. Мізерна оплата праці або її брак, бо «всі волонтерять», не є нормальною. Ми цілком свідомі того, що нинішня ситуація з мистецькими резиденціями в Україні далека від ідеальної, і втім, писали цей Підказник з огляду на найкращі практики. Не тому, що любимо фантазувати, а тому, що віримо в нашу перемогу. І щойно вона настане й ми відновимо повноцінну культурну діяльність, ми хочемо, аби вона відбувалася на засадах турботи й поваги як до кожно_ї учасни_ці цього процесу, так і до середовища нашого спільного існування та всіх його мешкан_ок.

Частина 1.

ДО РЕЗИДЕНЦІЇ

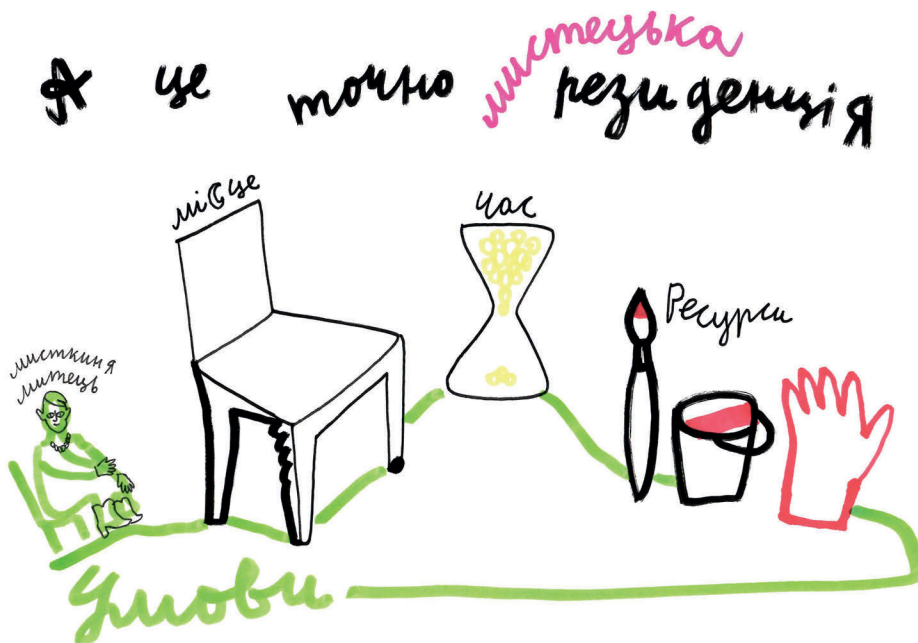
Ви хочете започаткувати програму мистецьких резиденцій. Про що варто подумати до того, як ви прийняли це доленосне рішення, а також одразу після цього, ітиметься в цій частині.

А це точно резиденція?

Перш ніж планувати вашу резиденцію, варто відповісти на одне важливе запитання: а чи той формат, який ви маєте на думці, справді є резиденцією?

В Україні поняття «мистецька резиденція» увійшло в ужиток відносно нещодавно і досі не завжди зрозуміле учасни_цям культурного процесу. У чому різниця між резиденцією та пленером або мистецьким симпозиумом? Що відрізняє резиденцію від бази відпочинку або «літнього табору» для ми_сткнй? У чому відмінність між резиденцією та кількадечним воркшопом або майстер-класом?

Існує багато визначень мистецької резиденції, але всі вони зводяться до простої формули: резиденція надає ми_сткні місце, час та ресурси для роботи, дослідження, експериментування, спілкування, роздумів або іншої творчої діяльності. У цій формулі важливе кожне слово, а головне – у її центрі стоїть художни_ця.

¹ Тут і надалі під словом «ми_сткня» ми розуміємо як власне художни_ць, так і куратор_ок, дослідни_ць та інших фахів_чинь у сфері культури й мистецтв, які можуть брати участь у резиденції. Крім того, ми використовуємо слово «ми_сткня» на позначення представни_ць усіх художніх дисциплін: візуального мистецтва, музики, кіно, літератури, театру, танцю тощо.

Резиденція існує для ми_стких та створює умови для якомога пліднішого їхнього професійного розвитку в певному місці протягом певного періоду.

Резиденція може передбачати створення нових художніх робіт, подібно до пленеру, але це не обов'язково має бути її головною метою, оскільки процес – якісний досвід резидент_ок – важливіший за кількісні результати. Резиденція може сприяти саморефлексії та єднанню з довкіллям, чим нагадуватиме ретрит або санаторій, але вона неможлива без професійної програми, розробленої спеціально для ми_стких. Резиденція може спеціалізуватися на певному ремеслі, наприклад гончарстві, та пропонувати резидент_кам можливість попрацювати в цій дисципліні та навчитися нових технік, проте вона не може зводитися до формату платного курсу з ліплення або цікавого дозвілля.

Успішна мистецька резиденція завжди дає

учасни_цям якісно новий досвід. Якщо пощастить, цей досвід змінить як резидент_ок, так і саме місце, де резиденція проходить (без шкоди для довкілля). Досягти цього можливо, лише коли організатор_ки резиденції чудово розуміють особливості місця, знають професійні потреби резидент_ок та прагнуть їх задовольнити у відведений на програму час. Це непросте завдання, що потребує розуміння вашої фахової сфери, ретельного планування, значних людських і фінансових ресурсів та діалогу. Виконати його цілком неможливо, якщо організатор_ки називають «резиденцією» щось, що нею насправді не є: фестиваль дерунів, симпозіум квітників-декораторів або «артбутик-готель».

Зауважимо, що мистецька резиденція як формат не є чимось питомо кращим за пленер, фестиваль або воркшоп. Проте цей Підказник – лише про резиденції.

Розуміти контекст

Під час формулювання цілей вашої резиденції бажано пересвідчитися, що вони засновані на реальних потребах середовища. Чи є проблеми, які ви намагаєтеся вирішити, справді нагальними? Яка кількість людей у вашій громаді потребує цього? На основі яких даних ви визначаєте актуальність своєї резиденції? Чи існують уже схожі організації у вашому регіоні? Це варто враховувати, оскільки ви можете як підсилити одні одних, так і задвоювати чийсь роботу, що може призвести до конфліктів.

Якщо ви маєте досвід роботи у своїй спільноті, то на багато із цих запитань уже можете мати відповідь. Однак ніколи не покладайтеся винятково на власну думку. Проведіть невелике дослідження, поговоріть із колегами з вашої спільноти та з фахівцями культури з інших міст, щоб отримати неупереджені відгуки на ваш задум.

Для чого резиденція?

Якщо ви ствердно відповіли на попереднє запитання, на черзі наступне, не менш важливе: навіщо? Спробуйте відповісти на нього якомога чесніше й докладніше. Що саме спонукає вас до започаткування програми резиденцій, що приваблює в цій ідеї? Які проблеми ви прагнете таким чином вирішувати? Якщо ви маєте команду, обговоріть свої мотивації разом: чи збігаються вони у вас?

Про те, що резиденція дає ми_сткням, уже згадано в попередньому розділі, а що резиденція може давати організатор_кам та спільноті? Серед поширених мотиваторів можна згадати такі:

- розвиток середовища, у якому ви живете, поживлення культурного життя та збагачення культурного різноманіття у вашій громаді (залучення спільноти в мистецький процес і участь у художніх проєктах резидент_ок (партисипативні практики); складник неформальної освіти для громади та мікроспільнот міста чи регіону тощо);
- просування ідеї децентралізації в культурі, привернення уваги до культурної, соціальної, промислової, природної спадщини вашого регіону;
- створення простору для обміну ідеями та новими методиками роботи, заохочення творчих експериментів;
- забезпечення ми_сткнень, які того потребують, простором і часом для сфокусованої роботи, створення нових робіт;
- розроблення теми чи пошуки рішення певної проблеми (екологія, деколонізація, джентрифікація, мистецтво в публічному просторі тощо);
- збільшення мережі партнер_ок та формування культурного діалогу;
- особистий професійний розвиток.

Резиденція може бути ефективним інструментом у розвитку локальної спільноти й збільшенні туристичної привабливості регіону. Бувають випадки, коли резиденції створюються для колективного розроблення мистецького проєкту чи захисту історичної пам'ятки. Так ініціатива «ДЕ НЕ ДЕ» за допомогою серії резиденцій «Над Богом» врятувала від зруйнування кінотеатр у центрі Вінниці.

Ваша мотивація може бути цілком іншою, але головне, щоб вона була чітко сформульована й прокомунікована з командою та громадою, заради якої ви створюєте резиденцію. На основі цього бачення ви можете визначити конкретні цілі вашої резиденції, підготувати попередню концепцію та спроєктувати очікувані результати. Ваша мета мусить бути досяжною у видимій перспективі, а отже,

досить конкретно й реалістичною з огляду на ваші ресурси. Усе, що робить ваша резиденція, має слугувати досягненню поставленої мети.

В якийсь момент ми зрозуміли, що резиденції — ефективний засіб відкривати нові імена, встановлювати нові інституційні партнерства, плюс такий формат дає можливість попрацювати з локальним контекстом.

Ірина Полікарчук, директорка галереї «Артсвіт» (Дніпро)

Що у вас є (і чого нема)

Щойно ви розібралися з першими двома питаннями, час поглянути на доступні вам ресурси. Під час складання бюджету майбутнього проєкту зазвичай думають про статті витрат, які покривають зовнішні джерела фінансування: гранти, спонсори тощо. Однак не менш важливо розуміти, які матеріальні та нематеріальні ресурси ви маєте вже на старті: вони є вашим внеском у проєкт, що теж має свою цінність.

Почнемо з місця: **нерідко саме локація стає ключовим фактором у створенні резиденції**. Затишна хатинка у віддаленій місцевості в Карпатах; сільський будинок культури, який вже давно не використовується за призначенням; квартира в спальному районі індустріального міста тощо. Це той ресурс, від якого можна відштовхуватись у процесі планування резиденції. Не лише безпосередній простір резиденції, але й ваші знання локального контексту, його історії, цікавих місць та людей, з якими неодмінно варто познайомити резидент_ок, — усе це також є вашими активами. Пам'ятайте: те, що здається вам звичним і буденним, може бути екзотикою для резидент_ок з інших місць і викликати в них щире зацікавлення. Знайте та плекайте сильні сторони вашого місця й громади.

Що ще ви можете запропонувати резидент_кам, крім простору й місцевості навколо? Це може бути технічне устаткування, навіть звичайний принтер може стати інструментом для створення знімів. Ваша мистецька бібліотека, архів, найменша колекція мистецтва можуть

Номадичні резиденції

Бувають випадки, коли ядром резиденції стає не простір, а ідея. Тоді не важливо, у якій саме локації відбувається резиденція. Це можуть бути наймані квартири чи наметове містечко на лоні природи. Іноді сама концепція резиденції полягає в тому, що немає прив'язки до конкретної локації, а натомість робиться акцент на номадичності, кочуванні з одного місця на інше.

бути вагомим ресурсом. Надзвичайно цінною також є ваша експертиза, мережа професійних контактів, може, навіть статусність участі у вашій резиденції, яку учасни_ці зможуть потім зазначити у своєму портфоліо. Можливо, на фінальну презентацію резиденції ви зможете запросити не лише фахову аудиторію, а й ЗМІ та навіть представни_ць місцевої влади? Як бачите, у ваших руках уже може бути чимало вартісних ресурсів. Але пам'ятайте: **найцінніше, що ви можете запропонувати ми_сткням, – це ваш особистий час і турбота.**

Турбота про ваших майбутніх резидент_ок починається з думки про їхні потреби під час програми. Перевірте, чи маєте ви все з переліченого:

- Базові побутові умови (окрема кімната для кожно_ї резидент_ки, гаряча й холодна вода, кухня, доступ до питної води, Wi-Fi, справний туалет у приміщенні), комфортне місце для роботи резидент_ок, робочі матеріали або можливість їх придбати неподалік;
- Інфраструктура (продуктові магазини та транспортні зупинки, розташовані неподалік від локації тощо) або можливість користуватися велосипедом/іншим видом транспорту для резидент_ок (наприклад, надання резидент_кам безкоштовного проїзного);

- Можливість приймати ми_сткнинь протягом достатнього часу забезпечення якісної резиденції;
- Можливість приймати резидент_ок із сім'ями;
- Немає обов'язкової вимоги щодо створення художніх робіт чи проєктів, якщо резидент_ки не мають змоги чи внутрішнього ресурсу над ними працювати.

Якщо ви не маєте чогось із запропонованого переліку, продумайте, як ви це можете компенсувати. А головне – якщо ви не можете чогось забезпечити, то відкрито пишiть про це в описі резиденції. Будьте максимально відвертими з майбутніми резидент_ками щодо умов проживання. Ще до початку резиденції дуже детально опишіть простір, де вони житимуть, та локальну інфраструктуру (бажано з фото). Краще, щоб резидент_ка наперед зна_ла, що, наприклад, ділитиме спільний простір з іншими та матиме один душ на поверх.

Для багатьох людей домашні тварини є членами родини, які всюди подорожують із ними. Дружність до тварин, безперечно, є перевагою для резиденції, але це також і відповідальність, оскільки ви маєте враховувати побажання всіх ми_сткнинь, що одночасно перебувають на резиденції, і забезпечити комфортне перебування для людей, які можуть мати алергію. Щоб підготувати кімнату для наступно_ї резидент_ки після учасни_ці з твариною, необхідно санітарно обробити приміщення або мати спеціальне обладнання, яке знівелює дію алергенів.

Команда

Чи не головний ваш скарб – це люди, готові з вами працювати над резиденцією. Бережіть їх як зиницю ока! На кожному етапі підготовки й реалізації резиденції думайте не лише про добробут резидент_ок, а й про нервову систему ваших співробітни_ць та дружню атмосферу, довіру й порозуміння всередині команди. Без цього успішна резиденція неможлива.

Найбільше часу займає саме пошук команди.

Леоніг Марущак, дослідник та учасник ініціативи «ДЕ НЕ ДЕ» (Вінниця)

Практика показує, що команди резиденцій зазвичай невеликі, але людям у них доводиться поєднувати різні функції, основні серед яких кураторська, менеджерська, комунікаційна та бухгалтерська/юридична. І хоча немає нічого поганого в мультипотенційності й багатозадачності, варто пам'ятати слова **Ірини Полікарчук** із галереї «Артсвіт»:

“Все сама” – це розповсюджена проблема, в результаті якої виснажені всі.

Не замикайте всі процеси на одній людині та переконайтеся, що для виконання кожної ключової функції ви маєте достатньо ресурсу незалежно від кількості людей у команді. Поглянемо докладніше на компетенції, необхідні для успішної реалізації резиденційної програми.

Куратор_ка резиденції відповідає за сенси: саме в_она формує концепцію програми, допомагає учасни_цям працювати над ідеями проєктів, слідкує за тим, щоб створені роботи відповідали тематиці резиденції, та відповідає за фінальну презентацію результатів проєкту (якщо така передбачена). Якщо набір ми_сткий до резиденції відбувається на конкурсній основі, куратор_ка (разом з іншими член_княми команди) також обирає учасни_ць. Куратор_ка найчастіше є тією людиною, яка заповнює в заявках поля про мету, тему та очікувані результати резиденції. Крім того, в_она може працювати над додатковою лекційною програмою, укладати для учасни_ць тематичні списки читання (так звані «рідери»), модерувати дискусії тощо. Як і куратор_ка виставкових проєктів, куратор_ка резиденцій зазвичай є людиною з гуманітарною освітою, що знається на темі резиденції (наприклад, може бути її дослідни_цею) та здатна її професійно артикулювати.

Менеджер_ка – це людина, яка робить так, щоб резиденція сталася. Варто розрізняти дві основні функції менеджер_ки резиденції, які може виконувати як одна людина, так і декілька: проєктний менеджмент і координація. Хоча в різних організаціях ці посади можуть називатися по-різному, проєктн_а менеджер_ка керує командою та відповідає за реалізацію проєкту від початку й до кінця, у той час як координатор_ка займається безпосередньо резидент_ками.

Назва

Придумайте для вашої резиденції коротку назву, що якнайкраще передаватиме суть того, що ви робите. Було би добре, щоб вона легко запам'ятовувалась. Часто назва апелює до місця, де проходить резиденція. За можливості уникайте занадто загальних назв і заздалегідь продумайте транслітерацію або альтернативну назву вашої резиденції англійською мовою.

Проектн_а менеджер_ка пише (спільно з куратор_кою та бухгалтер_кою) грантові заявки, формує бюджет і календарний план проєкту резиденції, визначає склад команди, функції її член_кинь та їхні ключові завдання, слідкує за вчасним виконанням цих завдань, а також відповідає за звітування про проєкт. Якщо резиденція отримує зовнішнє фінансування, то саме *проектн_а менеджер_ка* зазвичай є контактною особою для спонсор_ок і грантодав_иць. Нерідко проєктні менеджер_ки також відповідають за укладання необхідних договорів і документообіг проєкту.

Координатор_ка резиденції є першою контактною особою для резидент_ок. Як пожартував **Леонід Марущак** з ініціативи «ДЕ НЕ ДЕ»

Для іноземного митця чи мисткині потрібно кілька “нянь”.

Але для місцевих резидент_ок теж, і зазвичай це зона відповідальності саме координатор_ки, як_а залежно від ситуації може поєднувати функції персонально_ї асистент_ки, фіксер_ки, перекладач_ки та барно_ї компаньйон_ки. Саме координатор_ці телефонуватимуть резидент_ки у разі хвороби, загублених ключів від житла, потопу або таксі, яке не приїхало. Тому для координатор_ок резиденції важливо окреслити власні кордони, щоб дружні стосунки з резидент_ками не переросли в аб'юзивні.

Нерідко завдання координатор_ки полягає в тому, щоб провести попередню комунікацію з резидент_ками: надіслати їм листа з угодою й інформацією про локацію, узгодити час приїзду, купити квитки. Згодом домовитися про трансфер з аеропорту, заселити, видати добові, розповісти про найближчі крамниці й місця, де можна поїсти, познайомити з командою. Під час резиденції допомагати вирішувати робочі питання, наприклад, щодо виготовлення робіт, логістики, пошуку матеріалів, монтажу виставки тощо.

До резиденції

Вважайте, що ваша резиденція не відбулася, якщо про неї ніхто не дізнався. Тому **комунікаційни_ця**, або **піар-менеджер_ка**, є в команді незамінною людиною. Незалежно від масштабів вашої резиденції та розміру аудиторії, яку ви прагнете охопити, вам потрібна людина, що розповість про вашу ініціативу цільовій спільноті. Часто неймовірно цікаві проєкти залишаються непоміченими саме через брак грамотної та послідовної комунікації. Комунікаційни_ця готує (спільно з куратор_кою) і публікує всю необхідну інформацію про проєкт: пресрелізи, оголошення, пости в соцмережах тощо; відповідає за комунікацію зі ЗМІ; моніторить і опікується зовнішніми комунікаціями про резиденцію тощо. Крім того, до функцій комунікаційни_ці входить робота з **графічн_ою дизайнер_кою** задля випрацювання візуальної айдентики резиденції та створення зображень, необхідних у комунікації: від логотипа резиденції до картинок для сториз в Instagram.

Я би дуже хотіла побачити супергероїв, які допомагали б маленьким інституціям вести соцмережі й привертати до себе увагу. Піарник – це остання людина, яку ти можеш собі дозволити, на жаль.

Настя Хлестова, співзасновниця галереї «Гараж 127» (Харків)

Яким би не був бюджет вашої резиденції, ви навряд чи зрадієте, якщо хтось у команді помилиться в розрахунках, і вам доведеться платити за проєкт із власної кишені. І тим паче ви не будете щасливі, якщо вас змусять сплачувати штраф за некоректно оформлені документи. Для цього варто найняти професійн_у бухгалтер_ку, що має досвід і добре орієнтується в українському законодавстві. В_она не мусить працювати в команді повний робочий день, але є абсолютно необхідн_ою на етапах складання бюджету проєкту та фінансової звітності й, звичайно, для проведення будь-яких виплат протягом реалізації проєкту. Для підготовки договорів, зокрема угод із резидент_ками, вам також може знадобитися дипломан_а юрист_ка (нерідко бухгалтерію та документообіг в організації веде одна й та сама людина з юридичною та/або бухгалтерською освітою). Знайти досвідчен_у бухгалтер_ку чи юрист_ку в Україні не так складно – натомість значно важче розшукати людину, яка розуміється на особливостях культурної сфери та шукатиме необхідні юридичні рішення, щоб реалізувати резиденцію так, як ви її задумали, а не примушуватиме вас до непотрібних компромісів. Вмотивовані та чуйні до ваших потреб бухгалтер_ки й юрист_ки на вагу золота!

Юридичні питання з'явилися тоді, коли з'явився грант. Авторські права, майнові права на сайт, страховка. Хороший юрист потрібен так само, як і бухгалтер. Хтось, хто розуміється на ситуації в Україні та міжнародному контексті.

Петро Ряска, засновник резиденції «Вибачте номерів немає» (Ужгород)

Прекрасно, коли в команді також є людина, відповідальна за зв'язки з владою та місцевим бізнесом, яка може просувати інтереси резиденції на локальному рівні, розповідати про позитивні результати вашої діяльності та спільні взаємовигідні зони розвитку, а також залучати додаткові ресурси. Така людина може також виконувати функції фандрейзер_ки й шукати не лише спонсор_ок, а й партнер_ок (місцеве самоврядування, адміністрація місцевих інституцій тощо), які підтримуватимуть проєкт, а також подаватися на грантові програми. Що довше існуватиме ваша резиденція, то більше ви потребуватимете стабільного фінансування, аби програма могла розвиватися, і послуги фандрейзер_ки ставатимуть вам усе необхіднішими.

Якщо ваша резиденція міжнародна, важливо, щоби більшість учасни_ць команди володіла англійською мовою, особливо координатор_ки. Проте нерідко вам усе одно доведеться звернутися до професійно_ї **перекладач_ки** для усного перекладу публічних подій або підготовки іншомовних версій комунікаційних матеріалів. Якщо текст з української на іноземну мову перекладає українськ_а фахів_чиня, в ідеалі варто залучати також носі_йку цієї мови для фінальної вичитки й коректури.

Нарешті, не варто забувати про **волонтер_ок**. Зустріти та провести резидент_ок, допомогти з реєстрацією, підготувати презентаційні пакети чи інші організаційні завдання, які потребують часу та додаткових рук, – із цим усім можуть допомогти волонтер_ки. Але пам'ятайте, що волонтерство не є добровільним рабством, і волонтерська робота, яку ви не оплачуєте грошима, усе одно заслуговує на повагу й винагороду. Люди можуть мати різну мотивацію для волонтерства: хтось хоче зробити добру справу й почуватися корисн_ою, хтось – познайомитися з новими людьми, а когось може цікавити перспектива попрацювати з вашою організацією та, можливо, приєднатися до неї в майбутньому.

Важливо, щоб у вас у команді була **менеджер_ка**, **відповідальн_а** за роботу з волонтер_ками, яка формуватиме для них завдання та контролюватиме їхню роботу, а також буде людиною, до якої вони звертатимуться з різними запитаннями. Якщо робота волонтер_ок скоординована неефективно, від них може бути більше шкоди, ніж користі. Дуже бажано, щоб менеджер_ка в_ела базу потенційних волонтер_ок, які залюбки будуть допомагати в різних проєктах, а інколи ставати й повноцінними член_княми команди.

Стала, пілотна чи ситуативна?

Український культурний фонд виділяє такі типи мистецьких резиденцій:

- Стала артрезиденція відбувається з певною періодичністю протягом щонайменше декількох років, має на меті вирішення кола проблем конкретного сектору мистецтва (може бути також зосереджена на певних практиках чи темах) й у перспективі здатна формувати нові візії для цього сектору.
- Ситуативна резиденція зазвичай відбувається з метою рефлексії щодо певної події чи постаті в конкретно визначеному проміжку часу або використовує певний ресурс, що доступний лише тимчасово (наприклад, вакантний простір).
- Пілотну артрезиденцію організують для тестування нового простору або формату взаємодії.

Сталість є бажаним показником для будь-якої інституції. Як пілотні, так і ситуативні резиденції можуть із часом перетворитися на сталі, а їхні цілі розвинути до більш амбітних і всеосяжних. Однак якщо ви розумієте, що на цьому етапі хочете організувати одноразову резиденцію, спробуйте визначити для неї адекватні (скромні, але реалістичні) задачі.

Створіть для волонтер_ок приємні й прозорі умови роботи: зберіть їх разом, аби пояснити завдання та на старті проговорити обсяг роботи й години, коли вони будуть вам потрібні. Зробіть так, щоб волонтер_ки відчували, що їхню роботу цінують: не забувайте їм дякувати, наприклад, влаштуйте безкоштовну піца-вечірку, подаруйте в кінці проєкту волонтерський сертифікат та брендовану продукцію резиденції, самі запропонуйте написати рекомендаційний лист. Найкращий показник якості вашої роботи з волонтер_ками – це те, скільки з них повернеться до вас наступного року.

Партнер_ки

Наступний вкрай важливий ресурс, здатний суттєво підсилити вашу резиденцію, – це співпраця з іншими інституціями, місцевим бізнесом чи місцевою владою. Така співпраця може будуватися на дуже різних засадах: партнер_ки можуть безкоштовно ділитися з вами своєю експертизою чи часом своїх працівни_ць; підтримувати інформаційно; допомагати з матеріальними ресурсами або дозволами; або й дофінансовувати проєкт. Іноді це можуть бути бартерні відносини, коли, наприклад, власни_ці кафе готові годувати ваших резидент_ок, а ви за це всюди вказуєте їх у своїх інформаційних матеріалах.

Найскладніше – встановити локальні партнерські зв'язки. Буває, отримуєш гроші, а коли вони прийшли, цих зв'язків уже немає.

Юрій Кручак, співзасновник резиденції Open Place (Київ)

Місцева громада є великою цінністю в процесі запуску резиденції. Плекайте спільноту однодумців, які готові підтримати вас інформаційно, технічно, матеріально та морально, підставивши плече вже на етапі запуску або в подальшій промоції резиденції. Шукайте нові знайомства та партнерства в соціальних мережах, на спільних мистецьких заходах, у професійних чатах, а також завжди будьте готові підтримати колег, які можуть звернутися до вас із подібним запитом.

Колаборації з дружніми інституціями нерідко зав'язуються органічно через спільність інтересів і близькість переконань. Якщо такі організації існують у вашому місті, то, найімовірніше, ви вже про них знаєте. Немає нічого поганого в тому, щоб робити резиденцію з колом друзів, яких ви знаєте і яким довіряєте. Водночас виходити за межі своєї бульбашки важко, але корисно. В інших містах, а може, і за кордоном існують десятки організацій, яким може бути цікаво з вами запартнеритися для організації резиденцій. Нерідко такі інституції мають бюджети для покриття не лише своїх, а й спільних витрат. Але навіть не беручи до уваги фінансовий аспект, обмінні резиденції можуть бути вельми продуктивним форматом, коли ви приймаєте в себе інозем_ок, яких відібрала партнерська інституція, а вони, своєю чергою, приймають у себе українських резидент_ок, обраних вами.

Шукати партнер_ок можна багатьма способами. Можна досліджувати недавно реалізовані проекти на цікаву для вас тематику й звертатися до їхніх організатор_ок. Можна гуглити інституції за ключовими словами. Дуже дієвою є участь у професійних конференціях з нетворкінг-сесіями та в ознайомчих візитах до інших міст або країн. Знайомтеся, вибудовуйте контакти й консультуються з міжнародними представництвами та культурними офісами. Якщо ви прагнете знайти саме іноземних партнер_ок, зверніть увагу на культурні представництва країн, що вас цікавлять, й інституції культурної дипломатії (Британська рада, Goethe-Institut, Інститут Адама Міцкевича, Французький інститут, Чеський культурний центр тощо), які мають власні мережі партнерств. Сайт Креативної Європи також містить безліч корисної інформації, якщо ви шукаєте партнер_ок у Європі.

Перш ніж виходити на міжнародних партнер_ок, переконайтеся, що вам є, що їм показати. Якщо це ваша перша резиденція, робіть акцент на попередньому досвіді організатор_ок, аби переконливо показати, що ви не є «людьми з вулиці». Мати сайт резиденції – величезний плюс. Сьогодні існує безліч сервісів, що дадуть змогу створити свій сайт безкоштовно або дуже дешево. Повірте, навіть найскромніша лендинг-сторінка з базовою інформацією про вашу резиденцію справлятиме на іноземні інституції значно краще враження, ніж посилання на сторінку Facebook, навіть якщо вона має кілька тисяч підписи_ць.

Щоб ваше звернення мало результат, воно має бути предметним. Якщо ви не маєте сайту, підготуйте для потенційних партнер_ок охайно зверстану презентацію англійською мовою у форматі PDF (утримайтеся від форматів, що можуть по-різному відображатися на різних пристроях). Поважайте час ваших майбутніх партнер_ок і коротко опишіть у презентації ідею вашої резиденції, ваші ресурси й те, чого саме ви потребуєте, або як ви бачите потенційну співпрацю.

Пошук додаткових ресурсів

Усі перераховані вище ресурси – це основа, без якої важко починати резиденцію. Проте навіть маючи їх усі, ви можете потребувати коштів для оплати праці команди та забезпечення резидент_ок усім необхідним: від квитків до матеріалів. Для цього вам знадобиться додаткове фінансування у формі грантів або спонсорства.

Мистецькі резиденції є популярним форматом проєктів, який охоче підтримують організації в усьому світі. Ви можете шукати грантові можливості для вашої резиденції на сайтах таких організацій, як Transartists, Res Artis, On the Move та інших. Також ви можете звернутися до них по інформаційне підтримання та з їхньою допомогою шукати резидент_ок з інших країн.

У кожній країні, як правило, існує одна або декілька великих державних структур, що фінансують культуру. Це може бути міністерство культури або його аналог (у США це, наприклад, федеральна агенція National Endowment for the Arts), інституції культурної дипломатії (наприклад, Британська рада у Великій Британії чи Goethe-Institut у Німеччині), державні фонди (наприклад, Фонд Принца Клауса в Нідерландах), уряд окремого регіону чи міста або інший державний орган. В Європейському Союзі існують також наднаціональні програми фінансування культури, такі як уже згадана Креативна Європа або i-Portunus. Зазвичай саме такі великі інституції й програми надають фінансування для організацій. У деяких країнах, зокрема в США, провідну роль у фінансуванні культури й мистецтв відіграють приватні організації: благодійні фонди, меценати або бізнес.

Не варто забувати й про можливості, що існують в Україні. Основним державним грантодавцем для культурних проєктів є Український культурний фонд, і хоча на момент написання цього Підказника фонд більше не має окремої програми підтримання мистецьких резиденцій, ви досі можете податися з проєктом резиденції в межах інших програм і лотів. Крім того, у кожному місті й селищі України існують місцеві бюджети, які можуть виділятися на культурні ініціативи, і продемонструвавши користь від вашої резиденції для місцевої громади, ви можете заручитися фінансовим підтриманням, що має потенціал стати постійним.

Пошук державних і приватних організацій – грантодавців по всьому світу займає чимало часу, але він того вартий. Якщо ви вже підписані на розсилки з можливостями для працівни_ць культури, зверніть увагу на організації, які надають можливості, і дізнайтеся про них більше. Проведіть власне дослідження, не хешуйте

Субгрантинг

Якщо ваша резиденція не може покрити всі витрати, ви можете пропонувати резидент_кам допомогу в пошуку фінансування. Наприклад, спільними зусиллями подати заявку на отримання стипендії, що покрила б усі витрати на перебування й роботу в резиденції. Такі можливості можна шукати на ресурсах Fully Funded Residencies, On the Move та інших.

звичайним гугл-пошуком за запитом «Support for art and culture in [...]», де замість трьох крапок ви поставите назву країни. Не турбуйтеся, якщо не знаєте мову певної країни: гугл-перекладач чудово впорається із цим завданням. Коли знайшли організацію, яка може бути вам цікавою, проявляйте активність у соціальних мережах, коментуйте публікації та діліться дописами на власних сторінках, вмикайте сповіщення й підписуйтеся на розсилку, щоб завжди бути в курсі нових можливостей.

Оскільки бюджетний рік у різних країнах починається й закінчується в різний час, **варту слідувати за можливостями цілорічно**. Проте завжди майте на увазі, що великі гранти – а гранти для організацій, як правило, належать до великих – потребують більшого горизонту планування, тому подаватися на таке фінансування, а відповідно, і мати ясне уявлення про плани вашої резиденції часто треба за рік, а то й раніше.

Зазвичай державні організації підтримують насамперед культурні ініціативи своєї країни. Однак на сьогодні більшість програм підтримання культури й мистецтв включають міжнародну співпрацю, а співпраця з українськими організаціями для багатьох західних інституцій є пріоритетом. Тому в багатьох ситуаціях ви можете знайти дружню інституцію, скажімо, в Австрії, і разом податися на фінансування місцевого уряду федеральної землі, де ця інституція розташована.

Поширеною є також практика залучення **приватного фінансування** резиденцій. Приватні підприємці й бізнеси часто відкриті до ідеї фінансово підтримувати той чи інший вид мистецтва та художницю, і хоч знайти приватного мецената не так просто, це цілком можливо. Дослідіть ваше культурне середовище, зверніть увагу на колекціонерів мистецтва або й просто частих відвідувачів місцевих виставок та інших культурних подій. Дізнайтеся більше про локальних підприємців та коло їхніх інтересів, наприклад, у соціальних мережах. Якщо ви знайдете точки перетину з темою вашої резиденції – запросіть їх на свої заходи, запропонуйте підписатися на розсилку та сторінки резиденції в соціальних мережах, підтримуйте зв'язок, і згодом можна буде запропонувати їм стати меценатом вашої резиденції. Що більше потенційні меценати мають інформації про ваш проєкт, то більша ймовірність, що вони вас підтримають.

Спонсори можуть фінансово підтримати реалізацію резиденції або участь у ній окремо в мистецтві. У такому разі вам варто подумати, як ви можете віддячити меценату за допомогу. Зробіть так, щоб ваш спонсор відчував, що її/його внесок справді вагомий. Запросіть мецената до резиденції, особисто познайомте з учасниками: це може бути спільна вечеря або щось скромніше й неформальніше (залежно від ваших можливостей та вподобань). В Україні досі поширена практика дарувати меценатам роботи, створені художниками під час резиденції, – за можливості намагайтеся цього уникати або ж принаймні уточнюйте грошовий еквівалент вартості тієї чи іншої роботи. Для таких випадків корисно створювати тиражні роботи з підписами авторів: шовкодруки, гравюри тощо. Компромісним варіантом може бути надання спонсору привілею першою побачити роботу й придбати її безпосередньо в мистецтві. Таким чином ви засвідчуєте особливий статус мецената, але водночас і підтримуєте художника, допомагаючи їм встановлювати ринкові ціни на свої твори.

Нерідко молоді підприєм_иці, які цікавляться мистецтвом та розуміють важливість розвитку культури, хочуть бути співтвор_чинями проєкту, брати участь в обговоренні концепту, програми тощо. Це може не бути проблемою для організатор_ок чи учасни_ць, але геть не всі готові впускати у свою творчу роботу сторонніх. Тому варто на самому початку обговорювати з потенційн_ою меценат_кою, як в_она бачить свою роль у проєкті, крім фінансового підтримання.

Ще одне джерело фінансування, яке набуло чималого поширення в Україні, – це **спільнокошт**. Якщо ваша справа резонує із цінностями інших людей і якщо ви маєте хист до комунікацій, вам не завадить відкрити рахунок організації, на який люди можуть скидати гроші, щоб підтримати вас. Для початку можете просто завести собі **PayPal**, щоб легко отримувати онлайн-перекази, зокрема, з-за кордону, а також сторінку на **Patreon**, де ваші фанат_ки зможуть спонсорувати вас регулярно, щомісяця скидаючи фіксовану суму. Сьогодні в Україні з'явилися також і власні аналоги Patreon для культурних ініціатив – платформи **Культурний простір** та **YoKu**. Якщо ж ви маєте справді великий комунікаційний ресурс і готові протягом щонайменше кількох місяців активно проводити медіакампанію на підтримання своєї резиденції, то можете зареєструвати проєкт на **Biggggidea** і встановити суму, яку вам необхідно буде зібрати протягом обмеженого часу. Зауважте, що в разі, якщо ви не зберете усю суму, всі кошти буде повернено благодійни_цям.

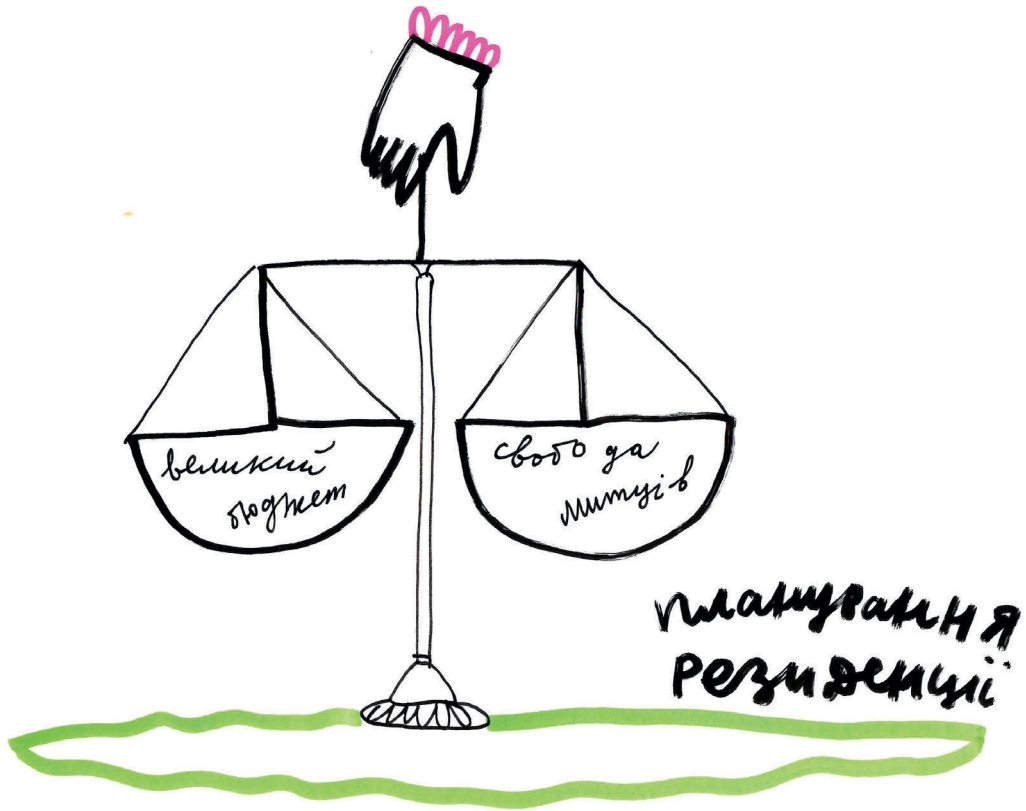
Який би із цих варіантів ви не вибрали, пам'ятайте, що багато організацій наймає окрему людину на посаду фандрейзер_ки не дарма. Можна дискутувати про те, яка з перерахованих форм фінансування вимагатиме з вашого боку найменше зусиль, проте будьте певні: це ніколи не буде просто. А тому завжди намагайтеся обирати тих грантодав_иць чи спонсор_ок, чії цінності вам близькі, та вже на етапі планування закладайте достатньо часу на пошук додаткового фінансування.

Частина 2.

РЕЗИДЕНЦІЯ

Вітаємо, ви робите резиденцію!
У цій частині поговоримо про
найважливіші аспекти організації
проєкту та технічні деталі, які не варто
випустити з уваги, щоб усе минуло
гладко.

Планування

Якщо ви організуєте резиденцію вперше, цілком можливо, що ви ще не знаєте, чи буде вона сталою, багаторічною справою. Щоб досягти сталості, вам знадобиться не лише стабільне фінансування, але й довгострокове планування з горизонтом у кілька років. Якщо ви на старті ставите собі амбітну мету, скажімо, збільшити туристичну привабливість вашого міста – навряд чи вдасться її реалізувати разовою резиденцією. Тому завжди майте на увазі, що **ваші цілі вимагають співмірного за масштабом планування.**

Навіть найкоротша програма з найскромнішим очікуваним результатом потребує завчасного планування. Нормальним горизонтом планування для невеликих за

масштабом проєктів є один рік. Це необхідно насамперед для забезпечення адекватного фінансування. Розписаний на рік уперед календарний план може згодом переглядатися, але бажано, щоб за кілька місяців до початку резиденції ви вже мали докладну мапу дій, яка не зазнаватиме фундаментальних змін.

Ви й кож_на член_кня команди маєте заздалегідь розуміти та орієнтуватися в активностях і термінах їх виконання, інтенсивності навантаження та розподілу обов'язків. Плануючи резиденцію, переконайтеся, що ви реалістично оцінюєте своє навантаження, ресурси, зовнішні обставини й передбачаєте вдосталь часу на кожен з етапів реалізації резиденції. **Не забувайте закладати додатковий час на реалізацію кожного з етапів на випадок непередбачуваних ситуацій:** будьте певні, вони обов'язково трапляться. Що більше людей залучено в резиденцію – як серед організатор_ок, так і серед резидент_ок – то більше часу варто запланувати на всі процеси. Спробуйте спрогнозувати можливі ризики проєкту (наприклад, скасування рейсу, хвороба резидент_ки, дощ протягом усієї резиденції тощо) та способи їх подолання (запас часу на початку й в кінці резиденції, контакти англомовно_ї лікар_ки, планування запасних активностей у приміщенні тощо).

Календарне планування дає змогу рівномірно розподілити активності резиденції, уникнути перетину кількох важливих завдань одночасно, а також врахувати такі, здавалось би, банальні, але важливі речі, як державні свята чи пору року. Наприклад, якщо ви плануєте реалізовувати резиденцію у віддаленій місцевості, подумайте, наскільки зручно буде дістатися до локації в холодну чи сніжну погоду. Чи не буде труднощів з опаленням та електроенергією? Якщо резидент_ка планує роботу надворі, наскільки це буде комфортно й безпечно? Дуже помічним буде мати попередній план зустрічей і подій протягом резиденції. Якщо резиденція довга, можна розпланувати, наприклад, перші два тижні й надалі під час зустрічей із резидент_ками складати тижневий план. Наявність попередньо узгодженого плану допомагає уникнути ситуацій, коли людина, з якою хоче зустрітися резидент_ка, зайнята або у від'їзді, а приміщення, де ви планували провести публічний захід, не доступне в ці дати.

Кожне завдання у вашому плані повинне мати одн_у головн_у виконав_ицю. Це не означає, що ви не можете залучати додаткових людей із команди для виконання цього завдання, але не забувайте простої істини: **коли за завдання відповідають усі, за нього не відповідає ніхто.** Якісний план також включає очікувані результати

(кількісні та якісні) й критерії оцінювання успішності проєкту. Що детальніше ви розпишете робочий план, то спокійніше пройде резиденція, адже кож_на член_киня команди матиме свою зону відповідальності та чіткий таймлайн до виконання. Радимо користуватися інструментами календарного планування, як **діаграма Ганта** чи **Scrum**, чи спеціальними програмами на кшталт **Worksection, Asana, Trello** тощо, які дуже полегшують процес планування й подальшого виконання проєкту.

Узагальнений календарний план проєкту також є сенс заздалегідь прокомунікувати потенційним учасни_цям резиденції у ваших соцмережах та на сайті. У плані можна зазначити терміни проведення набору учасни_ць, дату оголошення результатів відбору, період проведення самої резиденції та дату фінальної презентації результатів, якщо така запланована. Це допоможе зацікавленим ми_сткням синхронізувати свої плани з вашими та підвищить шанси отримати якісні заявки.

Пропонуємо скористатися **Чеклістом**, що ми підготували, як пам'яткою під час вашого планування, щоб урахувати кожне важливе завдання.

Програма

Програма – це серце вашої резиденції. Це всі активності, які ви передбачаєте для своїх резидент_ок. Резиденція без програми – це не більше, ніж оренда простору ми_сткням.

Можна виділити такі основні формати резиденцій з огляду на програму:

- **Виробничі** (production-based) – резиденції, в основі яких створення ми_сткнями нових робіт. Такі резиденції можуть фокусуватися як на продукуванні завершених творів і їх презентації (виставка, концерт тощо), так і на прототипуванні, де процес цінніший за результат. Типова тривалість – від одного місяця до року.
- **Дослідницькі** – тематичні резиденції, присвячені мистецькому дослідженню певної заздалегідь визначеної проблеми. Передбачають роботу з джерелами (місцеві бібліотеки, архіви, музеї, інтерв'ю з мешкан_ками тощо) і певний формат презентації результатів (виставка, публікація, відео тощо). Дослідницькі резиденції потребують куратор_ок, що є фахів_чинями із заданої теми. Тривалість – від кількох тижнів до кількох місяців.
- **Ознайомчі** – резиденції, що фокусуються на ознайомленні резидент_ок із місцевою артспільнотою та на нетворкінгу. Програмування зустрічей повинне

відбуватися з урахуванням інтересів резидент_ок, адже головна мета ознайомчих резиденцій – це зав'язування нових контактів і потенційна співпраця в майбутньому. Тривалість – від кількох днів до кількох місяців.

- **Освітні** – резиденції, що фокусуються на освітньому складнику. На відміну від класичних освітніх програм, такі резиденції мають значно відкритіший та вільніший формат, нерідко працюють із неконвенційними формами продукування знань поза межами традиційних освітніх і кваліфікаційних програм, а також не передбачають контролю знань і отримання сертифікатів. Тривалість – від кількох тижнів до кількох місяців.
- **Ретрити** – резиденції, основна цінність яких полягає в наданні резидент_кам можливості «втекти від цивілізації» та зануритися в саморефлексію. Зазвичай резиденції-ретрити розташовані у віддалених куточках на лоні природи та надають резидент_кам повну свободу дій. Тривалість – від кількох тижнів до кількох місяців.

Часто резиденції поєднують кілька форматів: наприклад, дослідницька резиденція може передбачати створення робіт, а виробнича – освітній елемент. Який би формат ви не обрали, пам'ятайте, що в **центрі програмування завжди має стояти резидент_ка** та її/його потреби. Якщо ви прагнете реалізувати проєкт, основною метою якого є організація виставки, нова постановка тощо – а не забезпечення взаємодії ми_стких та місця, що збагачує обох, – можливо, резиденція не є для вас найкращим форматом.

Не переобтяжуйте програму подіями, адже для резидент_ок це може означати перебування в постійному стресі.

Дуже щільну програму зробили (кожен день було 3–4 екскурсії чи зустрічі).
Не було повітря в розкладі.

Діана Берг, засновниця «Платформи ТЮ» (Маріуполь)

Водночас не лишайте своїх резидент_ок напризволяще, навіть якщо ваша резиденція передбачає для них максимальну свободу. Заплануйте спільні обіди чи вечери, щоб познайомити резидент_ок між собою та з місцевою спільнотою, організуйте для них артист-токи, щоб резидент_ки (за бажанням) могли розповісти про свою практику. Це можуть бути як публічні події, так і камерні презентації всередині резиденції.

Якщо ви плануєте тематичну резиденцію, забезпечте участь компетентних куратор_ок, які зможуть спрямувати роботу резидент_ок, створять контекст для дослідження, редагуватимуть фінальну публікацію тощо. Організуйте публічну програму, відкриту для зовнішньої аудиторії, що може складатися з лекцій та презентацій довкола теми резиденції. Це дасть змогу поглибити дискусії довкола цих тем та привернути до них увагу більшої кількості людей.

Бюджет

Нерідко бюджет сприймають як побічний технічний документ, який підлаштовується під наявність фінансування, для запитів спонсорства/партнерства або для подання грантової заявки. Таке ставлення до головного фінансового документа грає проти вашого проєкту й може негативно вплинути на його реалізацію. **Адже бюджет – це один із головних документів планування проєкту, його дорожня карта, де в кількісних показниках вимірюються надходження (якщо такі є) і витрати для досягнення ваших кінцевих цілей.**

Бюджет можна назвати «парасольковим» документом, оскільки він охоплює та впливає на роботу всіх залучених учасни_ць проєкту. Від нього відштовхуються, плануючи локацію та логістику, склад команди й кількість майбутніх резидент_ок. Тому важливо серйозно підійти до цього документа й почати його підготовку на першій стадії роботи над проєктом.

У загальному бюджеті резиденції варто вказати всі можливі витрати, обсяги робіт залучених співробітни_ць або сторонніх фахів_чинь та можливі джерела фінансування. Перед початком підготовки бюджету важливо прописати всі ресурси, які можуть знадобитися під час реалізації резиденції. Далі зробити ревізію наявних ресурсів і окремо вписати ті, на які потрібно буде знайти фінансування. Нагадаймо, що ресурси проєкту – це не тільки грошові надходження, але також і наявне у вас обладнання, матеріали, адміністративний чи юридичний супровід, волонтерська робота тощо.

Список основних статей витрат може бути таким:

- адміністративна робота (управління проєктом, оплата праці команди тощо);
- стипендії учасни_цям резиденції;
- видатки на транспорт, проживання, харчування, страхівку, візу;
- матеріали та інші супутні витрати на роботу резидент_ок;
- комунікація (PR, SMM, сайт, створення візуальних матеріалів і текстів);
- юридична робота (підготовка договорів, передання авторського права тощо);
- бухгалтерська робота (розрахунок бюджету, здійснення виплат, фінансове звітування тощо);
- податки та банківські комісії;
- непередбачувані витрати (до 20% від бюджету).

Зверніть особливу увагу на податки, оскільки не заклавши їх у правильній кількості у вартість товарів і послуг у вашому бюджеті, ви будете змушені сплачувати додаткові суми з власної кишені або недоплачувати виконав_ицям проєкту. У разі великих проєктів суми податків можуть сягати десятків, а то й сотень тисяч гривень. Саме тому в першій частині ми наголошували на важливості мати в команді професійн_у бухгалтер_ку, як_а допоможе скласти бюджет грамотно та відповідатиме за всі виплати в межах проєкту. Зокрема, зверніть увагу на такі типи витрат:

- гонорари, стипендії резидент_кам;
- зарплати співробітни_цям і найманим працівни_цям (залежно від того, чи це договори з ФОП, чи угоди цивільно-правового характеру, розмір податків варіюється від 5% до 42%);

- конвертація валюти;
- банківські послуги за обслуговування рахунку;
- відсотки за пересилання коштів, отримання надходжень, зняття готівки;
- (у поодиноких випадках) витрати на ліцензії.

Якщо грантодав_иця вимагає від вас звітувати за кошти, виділені на добові витрати резидент_ок, обов'язково попередьте учасни_ць програми, які витрати недопустимі (наприклад, таксі, алкоголь, похід у кіно тощо), а також у якій формі надати свою звітність (чеки, квитанції тощо). Якщо ваша резиденція передбачає стипендію для учасни_ць, вона не може зменшуватися в процесі: якщо із зазначеної суми стипендії вираховуються податки, потрібно заздалегідь попередити про них резидент_ок. Те саме стосується витрат на створення робіт (продакшн) чи інших витрат протягом резиденції.

Під час реалізації проєкту неодмінно з'являться неочікувані видатки, можуть змінюватися курс валют і ціни на заплановані вже статті витрат, а тому за можливості завжди передбачайте в бюджеті запас. Продумайте заздалегідь, з яких ресурсів ви можете взяти ці додаткові кошти. Це може бути відсоток від внесків учасни_ць резиденції (якщо такі передбачені), спонсорські кошти або окрема стаття в грантовому бюджеті, якщо такі витрати дозволені грантодав_ицею.

Для вашої зручності ми підготували шаблон Бюджету резиденції.

Добір учасни_ць

Ми не втомлюємося це повторювати: все, що ви робите на резиденції, ви робите для резидент_ок. Успіх вашої резиденції лише наполовину залежить від команди, друга ж половина – це взаємодія резидент_ок із вами, місцем та між собою. Дизайнвання цієї взаємодії починається з добору учасни_ць резиденції.

Не забувайте про різноманіття

Розробляючи критерії оцінювання, намагайтеся бути інклюзивними та дотримуватися принципу різноманіття: гендерного, вікового, регіонального тощо. Ваша резиденція лише виграє від того, що в групі будуть як більш, так і менш досвідчені ми_сткіні, адже це приводить до плідної співпраці та допомагає менш досвідченим здобути новий досвід і знання. Цікаво також, коли серед резидент_ок є місцеві ми_сткіні: вони як ніхто зможуть познайомити приїжджих із місцевістю та контекстом, але й самі отримують новий досвід від людей з інших регіонів.

Існують два основні підходи до вибору учасни_ць резиденційної програми: номінування та конкурс. Обидва мають свої переваги й недоліки, і жоден не є універсальним. Основна практична перевага **номінування**, тобто адресного запрошення ми_сткий до резиденції, полягає в економії часу й людських ресурсів, необхідних для проведення конкурсу. Інституція може обрати ми_сткий або групу художни_ць, чия практика їй цікава, та запросити їх до резиденції для реалізації проєкту або як форму нагороди. Номінування є гарною опцією для проєктів із сильним кураторським складником, коли куратор_ки чітко розуміють, які ми_сткий їм потрібні на основі попереднього досвіду співпраці або сильного зв'язку ми_сткий із локальною та/або фаховою спільнотою. Це має свої переваги також у разі подання резиденції на грант: у заявці можна одразу розписати фокус інтересів резидент_ок, якій темі буде присвячене дослідження та який очікується результат. Номінован_а резидент_ка матиме більше часу для підготовки до резиденції, вам простіше буде розпланувати графік проєкту, що в результаті дасть змогу провести резиденцію більш якісно.

При цьому вам треба добре публічно прокомунікувати, на якій підставі ви обрали резидент_ок, щоб уникнути можливої критики й звинувачень в елітизмі або кумівстві. Також майте на увазі, що бути резиденцією винятково за запрошенням має й практичні недоліки: наприклад, такі резиденції не приймуть до найбільшої мережі у світі Transartists.

Працюючи лишень із запрошеними ми_сткими, ви також ризикуєте замкнутися у своїй бульбашці та проґавити нові цікаві імена, про які можете навіть не підозрювати. Саме тому більшість резиденцій працює на **відкритій конкурсній основі**. Набір може бути активний цілорічно, коли ви розглядаєте заявки в міру надходження – така опція підходить для індивідуальних резиденцій, не прив'язаних до конкретних дат. Або ж ви можете робити оголошення (open calls) на участь у групових резиденціях, що мають чіткі часові рамки.

Наскільки «зелений» ваш проєкт:

На етапі розроблення бюджету проєкту ви маєте нагоду вкласти додаткові кошти на те, щоб ваша резиденція була дружнішою до довкілля:

- за можливості спробуйте мінімізувати авіаперельоти й використання автотранспорту, замінивши їх, де це можливо, на залізничне сполучення та електрокари;
- продумайте, як ви утилізуватимете сміття протягом резиденції та передбачте можливість сортувати його й відвозити до пунктів приймання вторсировини;
- мінімізуйте споживання пластику та синтетичних матеріалів, наскільки це можливо;
- передбачте систему економного використання води й електроенергії;
- якщо ваша резиденція розташована на природі, подумайте також про звукове забруднення й способи мінімізувати втручання в довкілля.

Хоч конкурс за замовчуванням є більш демократичною системою залучення резидент_ок, ніж номінування, вам треба переконатися, що конкурсний відбір є прозорим і неупередженим. Одним зі способів досягти цього є залучення до оцінювання незалежних експерт_ок. Майте на увазі, що запрошення сторонніх оцінювач_ок вимагатиме від вас додаткового часу на узгодження робочих графіків, а також бюджету на оплату роботи експерт_ок. Але сама собою наявність у журі сторонніх експерт_ок не гарантує прозорості й неупередженості конкурсу. Таким запобіжником має бути насамперед злагоджена, раціональна й прозора скомунікована система оцінювання.

Розробіть систему оцінювання з чітко сформульованими критеріями та максимально точною шкалою. До прикладу, критерій оцінювання «якість мистецької практики» є суб'єктивним і не може бути єдиним або визначальним у відборі. Тому якщо ви не готові від нього відмовитися, варто його збалансувати іншими, об'єктивнішими критеріями, як-то підтверджена участь ми_сткіні в професійних проєктах у

релевантній сфері, відповідність практики художни_ці специфіці вашої резиденції, наявність рекомендаційних листів, переконливість аргументації в мотиваційному листі тощо. Хоча оцінювання мистецьких практик ніколи не може бути повністю об'єктивним, намагайтеся звести фактор особистих смаків і симпатій до мінімуму.

Розробляючи шкалу оцінювання, переконайтеся у тому, що різні люди, які нею користуватимуться, однаково розумітимуть значення кожної оцінки та критеріїв.

Гарною практикою є створення невеликої методички для оцінювач_ок, де ви пояснюєте специфіку резиденційної програми, яких ми_сткinių для неї шукаєте, та розписуєте критерії оцінювання й шкалу з розбивкою, який бал відповідає якій оцінці. До прикладу, ви можете встановити критерій «інтегрованість практики заявни_ці в актуальне інституційне поле мистецтва» та оцінювати його за 4-бальною шкалою, де 3 бали – заявни_ця нада_ла підтвердження участі в проєктах, організованих інституціями національного або муніципального масштабу, та декілька згадок про свою практику в профільних медіа; 2 бали – надано підтвердження участі в проєктах муніципального або локального масштабу й щонайменше одну згадку в профільних ЗМІ; 1 бал – надано підтвердження участі у щонайменше одному проєкті; 0 балів – не надано підтверджень участі в жодних проєктах. Важливо, щоб критерії оцінювання були зрозумілі не лише оцінювач_кам, але й самим заявни_цям, тому треба публікувати їх (можливо, у спрощеному вигляді) в оголошенні конкурсу.

Досвід дослідження не лише локальної ситуації, а й контексту, з якого приїжджає митець, дуже важливий.

Юрій Кручак, співзасновник резиденції Open Place (Київ)

Не нехуйте важливість провести співбесіди з фіналіст_ками відбору, щоб особисто поспілкуватися з людьми, яких ви плануєте приймати в себе на резиденції. Це дасть вам змогу краще зрозуміти, як ці ми_сткinių взаємодіятимуть з іншими, та може вберегти від потенційних інцидентів. Можливість побачити одні одних ще до початку резиденції, навіть якщо це відеодзвінок, дає змогу встановити людяні стосунки з майбутніми резидент_ками та є першим кроком у побудові якісного досвіду для всіх учасни_ць резиденції. Відеодзвінок також може бути гарною нагодою показати майбутнім резидент_кам ваш простір.

Якщо хтось із претендент_ок не потрапили до резиденції цього року, але вам дуже сподобалися їхні заявки, запропонуйте їм податися наступного року та підтримуйте зв'язок.

Логістика

Як би прозаїчно це не звучало, але суттєва частина будь-якої резиденції з точки зору організації – це забезпечити резидент_кам комфортний приїзд, перебування та відїзд. Ваша програма може бути якісно скурвована, цікава й корисна, однак враження про неї може бути серйозно зіпсоване через погано влаштовану логістику.

Питанням дороги варто починати займатися одразу з моменту підтвердження фінансування резиденції. Бронюйте квитки заздалегідь, обираючи опції з можливістю зміни дат або скасування. Якщо купівля квитків є відповідальністю резидент_ок, надайте їм покрокові інструкції щодо того, як дістатися до резиденції. Особливо це стосується інозем_иць: пам'ятайте, що без знання мови в Україні буває досить складно зорієнтуватися на місцевості, тому ваша відповідальність як організатор_ок у тому, щоб максимально полегшити резидент_кам це завдання. Якщо ви маєте можливість зустріти резидент_ок на вокзалі або в аеропорту та довести до резиденції – це оптимальний варіант.

Сільська місцевість: у кожного свій автомобіль, ніхто не розраховує на громадський транспорт.

Людмила Ничай, засновниця Мистецької резиденції ім. Назарія Войтовича (с. Травневе Тернопільської області)

Для резиденцій, розташованих у віддалених місцях, необхідно передбачати трансфер для резидент_ок. Це може бути замовлений автобус або й власний автомобіль, якщо резидент_ок небагато або вони прибувають не одночасно. Якщо ви замовляєте трансфер сторонн_ій підрядни_ці, задля уникнення будь-яких непорозумінь бажано, щоб резидент_ок зустріча_ла не лише водій_ка, а й представни_ця резиденції.

Підготуйте для резидент_ок інформаційний лист англійською та українською, який ви надішлете їм у файлі PDF ще до початку резиденції та роздрукуєте, щоб резидент_ки завжди мали його під рукою. Зазначте в ньому таку інформацію:

- адреса вашої резиденції;
- транспортна система у вашому місті і як вона працює (як найзручніше діставатися до різних місць із вашої локації, де купувати квитки тощо);
- контакти служб таксі, інформація про найвигідніші у вашому місті опції;
- пункти першої медичної допомоги та аптеки, зокрема цілодобові;
- номери телефонів поліції, екстрених служб;
- контакти координатор_ки резиденції, щоб резидент_ка завжди зна_ла, до кого звернутися по допомогу;
- продуктові магазини та супермаркети;
- місця, рекомендовані до відвідування (галереї, музеї, концертні майданчики тощо);
- кафе, бари, ресторани та інші заклади харчування/дозвілля тощо.

Зробіть також інформаційну картку українською мовою для іноземних учасни_ць, яка завжди буде в них під рукою і на якій вказано ваші контакти: кому дзвонити в разі затримки резидент_ки поліцією або якщо у н_єї виникли раптові проблеми зі здоров'ям.

Важливо провести для новоприбулих резидент_ок ознайомчу екскурсію будівлею й показати, де що можна знайти і як чим користуватися: від кавового апарата до копіювальної машини. Де розміщена пралка з мийними засобами, де схований пилосмок, праска чи фен для волосся, де можна знайти нові простирадла тощо. Така екскурсія – це ще й чудова нагода озвучити спільні правила резиденції, такі як миття посуду за собою, сортування сміття, режим тиші після 23:00 (якщо це передбачено).

Якщо резиденція проходить у великому місті і є тривалою, є сенс придбати для резидент_ок проїзний на громадський транспорт. Гарною практикою є також робити на початку тижня розсилку з переліком найцікавіших подій у вашій місцевості. Якщо резиденція розташована в селі або на віддаленому хуторі, варто передбачити для резидент_ок варіанти, як дістатися до найближчої лікарні, супермаркету та інших базових «осередків цивілізації». Якщо протягом усієї резиденції учасни_ці не матимуть змоги покинути вашу локацію і ви самостійно забезпечуватимете закупівлю їжі та інших товарів першої необхідності, про це необхідно заздалегідь попередити всіх резидент_ок та уточнити їхні дієтичні вподобання й можливі особливі потреби.

Взаємодія

Резиденція, яка приймає одночасно декількох людей, створює нову мікроспільноту, якою треба опікуватися. Важливо, щоб ніхто не залиши_лася «за бортом» і не відчува_ла себе зайв_ою. Тому перші дні резиденції варто присвятити знайомству учасни_ць між собою та з командою, заходам із розбудови вашої мистецької спільноти, а протягом програми запланувати події, що полегшуватимуть спілкування (спільні трапези, вечірки, виїзди тощо). Організуйте для учасни_ць презентацію їхніх мистецьких практик, щоб резидент_ки розуміли, хто чим займається – це може спонукати їх до співпраці протягом резиденції. Цікавим рішенням для інтеграції й знайомства може стати дошка з підписаними полароїдними фотопортретами учасни_ць. Згодом ці фото можна зберігати в окремому альбомі.

Передбачте заходи для інтеграції резидент_ок у місцеве середовище. Ви можете зробити це як за допомогою відкритих подій (лекції, артист-токи, майстер-класи), так і запрошуючи місцевих експерт_ок (куратор_ок, ми_сткий, науков_иць) до себе. Обов'язково заплануйте індивідуальну зустріч куратор_ки з кожн_ою резидент_кою. Запитайте, чим ви можете бути корисні, з ким познайомити, порадьте, що краще подивитись у вашій локації для поглиблення резиденційного дослідження, узгодьте, які результати ви очікуєте від резиденції.

Мистецькою резиденцію роблять не лише учасни_ці, а і її наповнення. Подбайте про те, щоб у вас було не лише зручне місце для роботи, а й цікава тематична бібліотека, проектор та екран, який можна використовувати для спільних вечірніх переглядів фільмів, настільні ігри, килимки для йоги тощо. Хороша практика, коли простір резиденції прикрашають роботи минулих резидент_ок, які вони подарували. Це створює атмосферу мережі та тягlostі.

Попри всі перераховані заходи й дії протягом резиденції можуть траплятися конфлікти, і їх вирішення є вашою безпосередньою відповідальністю як організатор_ок. Якщо конфлікт відбувся між резидент_ками, ви повинні бути медіатор_ками: поговоріть з усіма учасни_цями конфлікту окремо й спробуйте почути всі сторони для віднайдення компромісу. Зберігайте нейтральність та будьте доброзичливими до всіх. Якщо цього потребують резидент_ки, скористайтеся послугами професійної психолог_ині.

Якщо конфлікт стався між вами та учасни_цею резиденції, вкрай важливо його вирішити до завершення програми, а якщо це не вдалося – зробити все від вас залежне, щоб резидент_ка бачила вашу готовність до вирішення ситуації в спосіб, що бере до уваги її/його інтереси. У жодному разі не залишайте резидент_ок із враженням, що вам байдуже до їхніх потреб. На жаль, погана репутація шириться значно швидше за гарну.

Якщо точно встановлено, що конфлікт спричинила одна людина і ситуація не є критичною, ви можете вручити їй «жовтий квиток» і попередити, що «червоний» означатиме припинення співпраці. Коли ж усі можливі методи врегулювання ситуації виявляються марними, припинення участі токсичної людини в резиденції є оптимальним рішенням. Поінформувати резидент_ку про ваше рішення краще особисто, але це необхідно продублювати в листі. Домовтеся про час, який потрібен резидент_ці на збори та вирішення логістичних питань. Якщо ви маєте донор_ок,

вам потрібно обов'язково повідомити їх про цю ситуацію. Припинення резиденції є крайнім заходом, якого всіляко намагаються уникнути, проте іноді це єдиний спосіб зберегти спокій інших резидент_ок, вашого майна та нервових клітин усіх учасни_ць конфлікту.

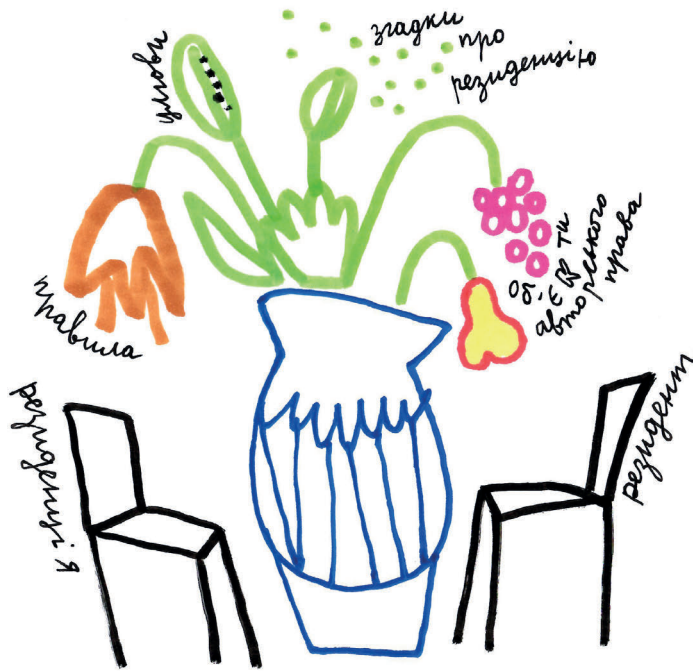
Вкрай важливо отримати від резидент_ок зворотний зв'язок про їхній досвід у вашій програмі. Робити це можна в різний спосіб, наприклад, в останній день зібрати всіх на спільний обід і в невимушеній атмосфері поговорити про перебіг резиденції. Щоправда, у цього підходу є свої недоліки: сказане усно буває важко зафіксувати для подальшого аналізу в команді, а також не всі люди готові відверто ділитися негативним досвідом у присутності інших. Тому може стати в пригоді опитування резидент_ок уже після завершення програми. Надішліть учасни_цям онлайн-форму та запитайте, що їм сподобалося в резиденції, чого не вистачало, на що варто звернути більше уваги тощо. Цей підхід також має недоліки: нерідко такі запити можуть залишатися без відповіді, оскільки резидент_ки поринають у наступні проєкти. Який би підхід ви не обрали, головне, щоб ви отримали чесний зворотний зв'язок та змогли опрацювати його з командою для покращення своєї резиденції в майбутньому.

Відповідальність

В Україні досі мало поширена практика, що є нормою в західному світі, формально фіксувати взаємини резиденції та резидент_ок. Це призводить до появи правових сірих зон, зловживань з обох боків і перекидання відповідальності, а в крайніх випадках – до відкритих конфліктів і навіть суду. Тому під час планування й діяльності резиденції важливо не лише заздалегідь продумати, за що резиденція повинна і готова нести відповідальність, але й юридично оформити свої права та обов'язки в межах співпраці з резидент_ками. Для цього між резиденцією і резидент_кою варто укласти угоду, в якій визначаються взаємні очікування сторін (зокрема, щодо створення мистецьких робіт), план резиденції, а також перелік їхніх прав та обов'язків. Така угода може також передбачати питання професійної етики й комунікації, зокрема, яким чином і коли резидент_ка повин_на згадувати резиденцію в публічних висловлюваннях.

Цього року плануємо ввести формат угод доброчесності, щоб не загнати митця у кут, але і щоб нас застрахувати.

Ірина Полікарчук, директорка галереї «Артсвіт» (Дніпро)

Договори [угоди] інфо. мст

Передбачте в договорі пункт щодо правил поведінки на резиденції та морального кодексу, що його мають дотримуватися як учасни_ці, так і організатор_ки програми. У його основі має бути **принцип поваги до людської гідності та недопущення дискримінації** за ознаками раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, гендерної ідентичності, інвалідності, етнічного й соціального походження, сексуальної орієнтації, сімейного та майнового стану тощо. Прямо постулюйте недопустимість проявів агресії, образливих висловлювань, сексуальних домагань, деструктивної поведінки тощо. Наявність такого пункту допоможе в розв'язанні конфліктних ситуацій.

Не забувайте про повагу й турботу про місце й довкілля: спонукайте резидент_ок до відповідального ставлення до всіх мешкан_ок вашої місцевості: як людей, так й інших істот.

До обов'язків резидент_ки варто додати шанобливе ставлення до майна резиденції. Якщо резидент_ці надається в користування рухоме майно (обладнання, інструменти тощо), це також варто задокументувати актом приймання-передання. У разі пошкодження майна з вини резидент_ки буде можливість звернутися до н_єї по компенсацію.

Якщо за результатами резиденції передбачено створення об'єкта інтелектуальної власності, це варто зазначити в договорі, але факт передання об'єкта чи майнових прав на нього резиденції варто фіксувати окремими документами. Ними можуть бути авторський договір (договір, предметом якого є замовлення в автор_ки мистецького твору), договір купівлі-продажу, акт приймання-передання, договір про зберігання мистецького твору на певний час, ліцензійний договір про передання майнових прав на нематеріальний твір. Зауважте, що якщо ваша резиденція приймає в резидент_ок твори, вони ставляться на баланс резиденції та потребують відповідного юридичного та бухгалтерського оформлення. Радимо домовлятися з резидент_ками про невиключні майнові права, аби залишитися з ними в дружніх стосунках. Для вас буде перевагою, якщо ми_сткinya використовуватиме свої права на твір, зроблений під час перебування на вашій резиденції.

Серед обов'язків резиденції в договорі варто вказати забезпечення належних умов перебування резидент_ки. Резиденція може (але не зобов'язана) допомагати резидент_кам у питаннях отримання візи, перекладу, страхування. У договорі з резидент_кою можна зазначити допомогу в отриманні візи, але лише в разі готовності резиденції та наявності в штаті людини, яка зможе асистувати чи надавати консультації. Прописуючи будь-які витрати в договорі з резидент_кою, потрібно зважати на податкові наслідки. Наприклад, для оплати іноземн_ій резидент_ці стипендії чи інших виплат в_она повин_на отримати податковий номер в Україні та відкрити рахунок. Коли резиденція є податковим агентом і сплачує податки за іноземних резидент_ок, потрібно передбачити сплату ПДФО та військового збору.

Іноземні громадян_ки, перебуваючи на території України, зобов'язані мати поліс страхування медичних витрат. Таким чином, у разі виникнення в резидент_ки потреби звернутися до лікаря витрати компенсує страхова компанія. Уважно ставтеся до умов та термінів такого полісу, оскільки всі медичні послуги для інозем_ок в Україні є платними.

На жаль, щодо інших можливостей страхування практики фактично немає. Страхові компанії неохоче беруть на страхування мистецькі твори, але якщо є можливість провести оцінювання, то в індивідуальних випадках можна оформити договір страхування мистецьких творів на період їх зберігання, експонування або транспортування.

В умовах воєнного стану резидент_ка самостійно приймає рішення щодо участі в резиденції в Україні, зважаючи на всі ризики. Водночас, згідно із загальними правилами воєнного стану, поруч із резиденцією повинне бути укриття, а проведення публічних подій має враховувати обмеження щодо одночасного перебування людей у приміщенні та можливості їх евакуювати. Забезпечення безпеки резидент_ок також можна прописати в договорі. Нарешті, не забувайте про те, що відповідальність завжди має бути обопільною. Даючи резидент_ці свободу творчості без цензури, організатор_ки повинні стояти за н_єї горою в разі можливих публічних конфліктів, наприклад, коли результат роботи ми_сткни викликає обурення серед аудиторії. У процесі вам може знадобитися консультація юрист_ки чи психолог_ині, ви муситимете випрацювати спільне дипломатичне рішення ситуації. Та в будь-якому разі резидент_ка має почуватись захищеною організацією, яка її/його запросила, і не кинут_ою на поталу.

Ми підготували двомовний зразок Договору про участь у резиденції, який допоможе вам скласти власну угоду з резидент_кою.

Згадки про резиденцію

Якщо під час резиденції були створені мистецькі роботи, зазначте в договорі вимогу до ми_сткни завжди додавати згадку «Робота була створена під час резиденції _____». Це стосується зазначення вашої резиденції не лише в експлікаціях до роботи на виставках, а й у публікаціях у ЗМІ та соцмережах. Це сприятиме кращій видимості вашої резиденції.

Комунікації

На думку багатьох грантодав_иць та спонсор_ок, чи не основним критерієм успішності проєкту є його «медійний вихлоп». Це одна з причин, чому багато резиденцій обирають формат прикінцевої виставки, показу або іншої публічної презентації: це не лише структурує й спрямовує роботу резидент_ок, але також є тим моментом проєкту, коли про резиденцію нарешті може дізнатися ширша аудиторія. Якою б маленькою не була ваша резиденція, ви не можете собі дозволити її не комунікувати. Але чи справді успіх резиденції визначає, скільки публікацій про неї вийшло в ЗМІ або скільки лайків отримали ваші пости? Чи всі комунікації – це про медійність?

Будь-який проєкт на 90% складається з комунікації: з командою, співорганізатор_ками, підрядни_цями, учасни_цями тощо. Розрізняють комунікацію **внутрішню**, всередині колективу, та **зовнішню**, до якої входять комунікації з донор_ками, партнер_ками, а також на широку аудиторію в публічному полі. У цьому розділі йдеться саме про зовнішню комунікацію.

Поширеною є думка, що комунікації – це щось відділене від суті проєкту. Мовляв, є проєкт та його ядро – змістова частина, за яку відповідає куратор_ка та/або ми_сткні, а окремо від цього існує «піар проєкту», за який мають відповідати спеціально навчені люди – комунікаційни_ці. Технічно це справді може так бути, якщо ви працюєте у великій команді з окремим піар-відділом. Але цей підхід цілком неправильний, оскільки ваші **комунікації – це єдиний спосіб існування резиденції поза межами вашої команди**. Ще раз: ваша резиденція існує для будь-кого, хто не є безпосередн_юю член_кинею вашої програми, винятково крізь комунікації проєкту, які ви провадите. А тому комунікації вашої резиденції починаються не з публікації першого оголошення про набір учасни_ць, а з моменту обрання назви, розроблення місії та заповнення першої заявки на фінансування.

Комунікації є невід’ємним аспектом діяльності резиденції. Кожен лист, який ви надсилаєте потенційним чи наявним партнер_кам, донор_кам або представни_цям влади, є вашим обличчям. Будь-яка ваша поява як представни_ці своєї резиденції на публічних подіях, навіть неформальних, докладається до вашого іміджу. А тому кож_на член_киня команди є комунікаційни_цею резиденції. Уже на етапі розроблення програми резиденції куратор_ки спільно з комунікаційни_цями або (за їх відсутності) самостійно повинні думати про вашу цільову аудиторію та дизайнувати публічну програму – лекції, дискусії, артист-токи тощо – з огляду на це. Саме куратор_ки, а не піарни_ці повинні впевнитися в тому, що концепція резиденції та опис фінального проєкту (якщо такий передбачений) є зрозумілими для адресат_ок та зможуть їх зацікавити.

Налагодити контакт із місцевими мешканцями виявилось не так просто. Відбувся невеликий конфлікт. Для людей це був якийсь новий формат. Неприємно, коли через 15 хвилин після того, як ми вішаємо оголошення, їх знімають

Данило Галкін, засновник резиденції «Придніпровський барвінок» (Дніпро)

Комунікації – це не лише статті в ЗМІ або пости в соцмережах, це також і ваша робота з місцевою спільнотою, що часто зводиться до того, чи знають ваші безпосередні сусіди про те, що ви робите, і чи подобається це їм. **Комунікація з громадою критично важлива.** Справді успішні резиденції не лише створюють якісний досвід для учасни_ць та організатор_ок, але й сприяють розвитку місцевої спільноти. Це можливо, лише якщо ви активно залучаєте спільноту до резиденції: як мінімум запрошуєте людей на свої події та знайомите з резидент_ками, а в ідеалі – долучаєте їх до роботи над програмою. Це можна робити в різний спосіб: проводячи опитування серед мешкан_ок щодо того, як резиденція могла би докластися до покращення ситуації в громаді (наприклад, створити воркшопи для дітей за участі резидент_ок); запрошуючи активних учасни_ць громади до наглядової ради або як консультант_ок чи волонтер_ок тощо.

Забезпечення якісної комунікації між резидент_ками та місцевою спільнотою – це ваша відповідальність. Як уже зазначалося, для резидент_ок місце проведення резиденції може бути екзотикою і саме цим привабливе. Це нормально на початку програми, але якщо ми_сткinya продовжує сприймати місце, у якому пров_ела резиденцію, як екзотичне – тобто чуже й малозрозуміле, хоч і принадне – це свідчить про провал комунікації. Украй важливо уникнути ізоляції резидент_ок, і для цього варто запланувати ознайомчі візити до резиденції для член_кинь громади, а також особисто познайомити резидент_ок із представни_цями професійної спільноти у вашому місті, за потреби користуючись послугами перекладач_ки. **Що більше ваша громада братиме участь у житті резиденції, то краще розумітиме її користь та буде чуйнішою до її потреб.**

Резиденція без залучення у процес розвитку громади неповна.
Юрій Кручак, співзасновник резиденції Open Place (Київ)

Отже, комунікація червоною ниткою проходить крізь увесь проєкт резиденції. Відповідно, працювати над комунікаційною стратегією варто починати вже на етапі розроблення концепції проєкту. Від самого початку ви маєте відповісти на три основні запитання:

- **Що** ви плануєте комунікувати та **для чого**? Тобто якими є ваші ключові повідомлення та бажані результати комунікації?
- **З ким** ви комунікуєте? Тобто хто є вашою цільовою аудиторією?
- **Де** комунікація відбуватиметься? Тобто які інструменти ви будете залучати, щоб донести вашу інформацію?

Визначення цільової аудиторії (ЦА) великою мірою вплине на вибір каналів зв'язку. Пам'ятайте, **ви не є вашою цільовою аудиторією**. Не судіть про неї лише з власного досвіду. Вам потрібно ретельно вивчати, на кого спрямований ваш проєкт, і розробляти комунікаційну стратегію, відштовхуючись від особливостей кожної з груп ЦА. Вашою первинною ЦА будуть потенційні учасни_ці резиденції, наступними ймовірними категоріями можуть бути спонсор_ки, меценат_ки, грантодав_иці (як наявні, так і потенційні); медіа; професійна спільнота (ми_сткіні, куратор_ки, критики_ні, дослідни_ці тощо); представни_ці локального середовища (мешкан_ки, місцева влада) тощо.

Для кожної ЦА необхідно передбачити свої ключові повідомлення та канали комунікації. **Ключове повідомлення** має давати відповідь на три запитання:

- Що людина має зробити?
- Чому вона має це зробити?
- Що вона отримає в результаті?

Лише після з'ясування ЦА та конкретних ключових повідомлень переходьте до визначення каналів та інструментів комунікації. Подумайте, чи ваша комунікація з кожною ЦА буде прямою (зустріч за кавою, пресконференція, спілкування в соціальних мережах), чи за допомогою посередни_ць (ЗМІ, лідери думок, експерт_ки, партнер_ки). Які носії інформації ви будете використовувати? Цифровий простір (сайт, соціальні мережі)? Сумки, футболки, плакати, флаєри тощо? Чому саме цей носій інформації ефективний для вашої ЦА? Де і як вони будуть розміщуватись, роздаватись?

У розробленні комунікаційної стратегії можна скористатися такою простою табличкою:

ЦА	Комунікаційна ціль	Ключове повідомлення	Канали комунікації	Стиль подання матеріалу	Плановий індикатор до певного періоду

Сьогодні більшість комунікацій перейшла в соціальні мережі. Це викликано і їхньою популярністю, і відносною дешевизною. Нерідко значну частину комунікаційного бюджету вкладають у платну рекламу на Facebook та інших платформах, і хоча така форма комунікації справді може бути ефективною, вона аж ніяк не є панацеєю.

Варто пам'ятати, що без професійних SMM-менеджер_ок, які зможуть грамотно таргетувати рекламу, користування платними послугами соцмереж є здебільшого марнуванням коштів. Натомість такі традиційні інструменти, як розсилки або навіть друквані афіші, якщо розвісити їх у правильних місцях, можуть мати значно більший ефект.

Для того щоб зв'язуватися з **медіа**, вам не обов'язково мати окрему піарницю або бюджет на платні публікації. Культурні медіа або тематичні канали чи групи в соцмережах весь час потребують нового контенту і самі шукають інформацію про цікаві проекти, а отже, ваше завдання – це принести їм історію про ваш проект, яку захочеться переповісти. Ця історія повинна міститися в пресрелізі. Декілька простих порад щодо його оформлення:

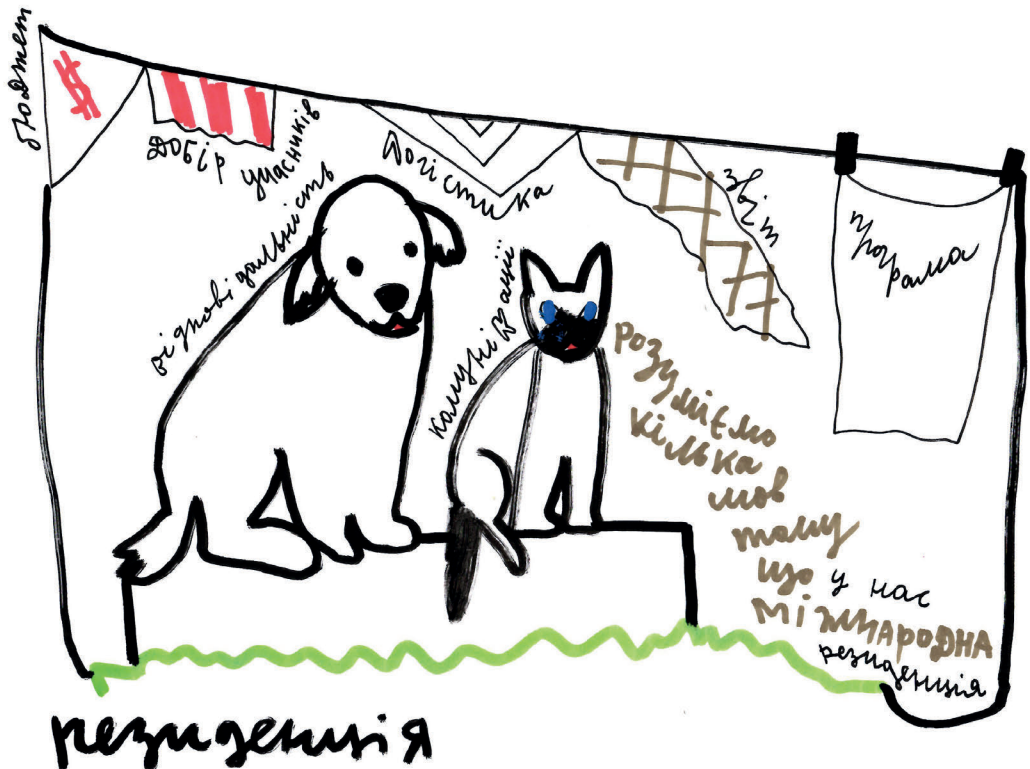
- зробіть пресреліз коротким (вся основна інформація має вміщатися на одній сторінці), але при цьому подайте в ньому вичерпну інформацію про проект;
- заголовок має якомога лаконічніше, без зайвих деталей і оціночних епітетів повідомляти суть новини: «X робить Y для Z»;
- усю ключову інформацію про проект (що, де, коли) подайте в першому абзаці;
- не забудьте додати в пресрелізі посилання на ваш сайт та соцмережі, де можна дізнатися більше про резиденцію;
- дотримуйтесь у пресрелізі нейтрального стилю, уникайте слів на кшталт «дивовижний», «неймовірний» тощо;
- добре вичитуйте текст пресрелізу, щоб уникнути помилок і одруківок, через які він може здаватися непрофесійним;
- завжди робіть пресреліз у форматі PDF, щоб він однаково відображався на будь-якому пристрої;
- надсилайте разом із пресрелізом візуальні матеріали, зазначаючи авторство.

Складіть власну базу контактів редакцій медіа та індивідуальних журналіст_ок і оновлюйте її щороку. Надсилайте персоналізовані листи та не зловживайте масовими розсилками пресрелізів, якщо не хочете, аби вони опинилися в спамі. Пам'ятайте, що в медіа працюють живі люди, і вони звертають увагу на те, як написані листи й пресрелізи. Що більше турботи ви виявляєте до читач_ок свого пресрелізу, то більше шансів маєте на його публікацію. Найімовірніше, вам доведеться адаптувати пресреліз для різних медіа та платформ, тому майте під рукою основну версію, з якої легко робити копії, що ви будете редагувати. Будьте також готові на запит від медіа самостійно підготувати до публікації матеріал про резиденцію в погодженому з редакцією форматі.

Попри сказане вище, **соціальні мережі** залишаються важливим, а часто й основним каналом зв'язку з вашою аудиторією. Намагайтеся вести свої соцмережі регулярно: навіть якщо це означає один пост на місяць, це має бути обов'язковий щомісячний пост. Коли хтось уперше заходить на вашу сторінку в соцмережах, перше, що впадає в око, – це останній пост у стрічці, і якщо він минулорічний, одразу складається враження, що сторінка мертва. Ведіть календар публікацій, де будете заздалегідь планувати, що й коли постити: це допоможе вам перетворити SMM на звичку й постійно залишатися на зв'язку з вашою аудиторією.

Нам потрібно шукати нові способи передачі інформації, історії.
Леонід Марущак, дослідник та учасник ініціативи «ДЕ НЕ ДЕ»
(Вінниця)

Пам'ятайте, що соціальні медіа – це про взаємодію. Стандартною практикою є включати в пости заклик до дії (call to action), оскільки так легше ангажувати вашу аудиторію. Заклики справді можуть бути дієвими, але лише якщо сам зміст посту є ангажувальним. Наприклад, якщо ви порушуєте в ньому дискусійну тему або заграєте із сильними почуттями аудиторії, як-то ностальгія. Утримайтеся від практики механічно додавати до будь-яких постів фрази на кшталт «А що про це думаєте ви? Пишіть у коментарі!» – це сприймається як вимучені спроби написати щось «у стилі SMM». Залучення й зацікавлення аудиторії мають відбуватися органічно через зміст повідомлення. Інакше кажучи, не намагайтеся обманути свою аудиторію та не очікуйте, що їх зацікавить щось, що саме собою не є цікавим. Усі ваші комунікації мають бути чесними та відкритими. Найкращий спосіб змусити аудиторію відчувати, що вони вам не байдужі, – це вчасно відповідати на всі запитання в коментарях та повідомленнях, завжди бути чемними, толерантними й виявляти однакову повагу до всіх ваших читач_ок.

І наостанок кілька слів про донор_ок. За будь-якої нагоди не забувайте згадувати про тих, хто підтримали вашу резиденцію фінансово чи в інший спосіб. Це стосується як спонсор_ок, так і партнер_ок, волонтер_ок та всіх небайдужих член_кинь вашої громади, які долучилися до розбудови резиденції. Стандартною практикою, яка прописується в грантових договорах, є вимога зазначити логотип грантодав_иці чи спонсор_ки на всіх комунікаційних матеріалах проєкту та згадувати їх в основній комунікації проєкту. Це той мінімум, про який ніколи не варто забувати. Але якщо ви хочете встановити з донор_ками довготривалі відносини, є сенс подумати, як іще ви можете висловити свою вдячність: особисто познайомити їх із резидент_ками, зробити закрите прев'ю виставки до її публічного відкриття, подарувати кілька примірників фінальної публікації, написати про донор_ок окремих пост у

Бренд та ідентичність вашої резиденції: про що варто подумати

- Дизайн і кольори, візуальний стиль та айдентика: подумайте про асоціації щодо теми вашої резиденції, на що, ймовірно, зверне увагу ваша аудиторія, як роблять схожі ініціативи; шукайте цікаві зразки, збирайте й надихайтесь;
- Стиль і тон комунікації: на який стиль мовлення (розмовний, жартівливий, снобський, нейтральний, офіційний тощо) краще реагує ваша аудиторія; який стиль і мова відповідають вашій ідентичності як команди й ініціативи; на що звертають увагу ваші донор_ки чи партнер_ки;
- Релевантний контент: визначтеся, що ви плануєте комунікувати своїми каналами, лише інформацію про резиденцію (оголошення про набір, інформацію про учасни_ць, документацію резиденції тощо) чи також і сторонню інформацію (партнерські оголошення, цікаві факти з вашої сфери тощо), і дотримуйтеся обраної політики;
- Інформаційні матеріали: підготуйте та завжди майте під рукою актуальні зразки прес релізу, фото- й відеоматеріали про вашу резиденцію, інфографіку тощо.

соцмережах тощо. Така додаткова увага – звісно, за умови, що вона є коректною та ненав'язливою, – не пройде непоміченою й додасть вам балів у очах грантодав_иць і спонсор_ок.

Документація та звітування

Важко переоцінити важливість фіксування всього, що ви робите, документально. Здавалося б, що може бути очевиднішим – треба фотографувати ваших резидент_ок за роботою та на зустрічах, документувати створення робіт, відзняти фінальні виставки, а також фіксувати всі події резиденції в наративному звіті. І втім, грамотна документація проєктів і далі є великою проблемою в Україні, у результаті чого ми ніколи не дізнаємося про безліч цікавих резиденцій минулого, які залишилися хіба в спогадах своїх учасни_ць.

Незалежно від того, фінансується ваша резиденція з гранту чи ви все робите самостійно, документація та звітність є необхідними елементами проєкту, потрібні насамперед вам самим для успішної комунікації резиденції та інституційної історії. Документування процесу також дає змогу інтегрувати здобутий вами як командою досвід і уникати помилок у майбутньому. На це ніколи не вистачає часу, особливо коли резиденція в розпалі й усе несеться, але в тому й річ, що документувати все потрібно саме в розпал подій, а не постфактум. Тому документування має стати частиною вашої рутини. Якщо резиденція триває кілька тижнів (а то й місяців) і насичена подіями, вам варто робити бодай короткі замітки про те, що й коли відбувалося, поки пам'ять свіжа: скільки людей прийшло на ту чи іншу подію (для цього найкраще робити форми реєстрації), куди й коли ви водили резидент_ок, з ким знайомили тощо. Це можна робити наприкінці кожного тижня, і це неймовірно полегшить вам життя, коли справа дійде до фінального звіту.

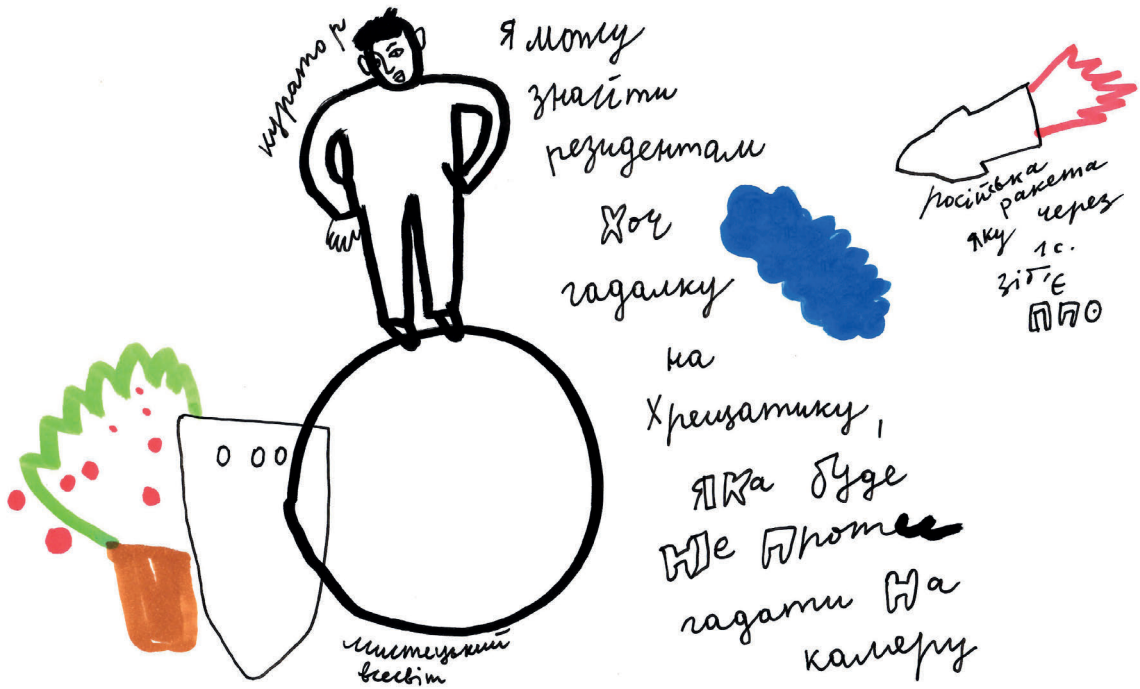
Щодо фото- та відеодокументування, то тут багато залежатиме від ваших ресурсів. Великі резиденції замовляють собі професійну продакшн-команду, яка робить про кожн_у резидент_ку невеликий фільм, що містить інтерв'ю та документацію роботи ми_сткіні. Ви можете від початку передбачити такий формат документування й закласти на це гроші в бюджеті. Якщо такої можливості нема, можна провести інтерв'ю з резидент_кою та викласти його в текстовому варіанті на вашому сайті, у соцмережах або домовитися про публікацію в ЗМІ. Запросіть до себе фотограф_ку та/або відеограф_ку за гроші або на волонтерських засадах, як_а зможе познімати

роботу резидент_ок на кількох етапах, а ви далі використаєте ці записи на власний розсуд: запостите у своїх сториз, самостійно змонтуєте в підсумкове відео, складете в архів на сайті, долучите до звіту тощо. Якщо ви не маєте змоги запросити сторонню людину, оберіть у команді когось, хто вміє користуватися камерою на телефоні – часто це буде ваш_а комунікаційни_ця – і передбачте серед її/його обов'язків документування перебігу резиденції. Ця людина може так само періодично заходити до резидент_ок, знімати короткі відео й постити їх у ваших соцмережах і зберігати для архіву.

Якщо ви передбачаєте фінальну виставку або іншу форму презентації результатів резиденції, їх документація також є необхідною, та вкрай важливо зробити її якісно. Якщо йдеться про виставку, вам знадобиться консультація від фахів_чинь, які професійно займаються документуванням виставок і художніх робіт. Якщо немає такої змоги, дослідіть сайти артгалерей і резиденцій та зверніть увагу, як вони документують свої виставки. Важливо правильно виставити освітлення, відфотографувати кожен твір із кількох ракурсів (зблизька, фронтально під прямим кутом та з відстані, в оточенні), а також зробити загальні знімки експозиції. Бажано мати документацію виставки як без людей, щоб було добре видно всі роботи, так і з відвідувач_ками для комунікаційних потреб.

Усі згадані дії значно полегшать вам роботу над фінальним звітом. Якщо це звіт для грантодав_иці, він має показати, чи були досягнуті заявлені цілі проєкту, та надати джерела перевірки цієї інформації. Ваш звіт має зіставити план резиденції з тим, що було фактично реалізовано. У кожно_ї донор_ки є свої затвержені форми та правила звітування, але переважно всі вони включатимуть наративну, або описову, частину, медіазвіт та фінансовий звіт. Деякі інституції можуть додатково просити звіт незалежно_ї аудитор_ки. **Уважно прочитайте всі вимоги до звітування ще до початку проєкту – це збереже вас від сивини.**

Думайте про сво_ю читач_ку, коли пишете наративний звіт. Викладайте факти стисло, ясно та послідовно, не переобтяжуйте звіт зайвою інформацією, але вичерпно висвітліть усі пункти, як того вимагає грантодав_иця. Зробіть так, щоб донор_ці не довелося до вас повертатися по уточнення. Звіт, написаний несумлінно і нашвидкуруч, може призвести до припинення співпраці з вами в майбутньому. Пам'ятайте про те, що є для вас ціннісно важливим, і не забувайте підкреслити це у звіті (етичні й екологічні аспекти: вибудовування сталих зв'язків із локальною спільнотою тощо).

Будьте особливо уважні до цифр, і не лише у фінансовій частині. Пам'ятайте: від коректності наданої вами інформації залежить ваша професійна репутація. У жодному разі та за жодних обставин не надавайте у звіті неправдиву інформацію. Якщо досягнуті вами показники менші за заплановані, не намагайтеся це приховати, а поясніть у звіті, чому так відбулося. Більшість донор_ок ставиться до таких ситуацій з розумінням. Натомість якщо вас зловлять на брехні, це може поставити хрест на всій вашій подальшій кар'єрі.

Медіазвіт повинен включати інформацію про охоплення аудиторії всіма каналами, якими ви користувалися. Про облік відвідування офлайн-подій уже згадувалося вище: намагайтеся його вести протягом резиденції. Усі статистичні дані про охоплення ваших соцмереж (кількість лайків, переглядів, взаємодій з постами тощо) ви знайдете в адмінці своєї сторінки. Додайте до цього інформацію про загальну кількість постів про проєкт зі скріншотами кожного з них, де видно реакції та

коментарі. Для моніторингу ЗМІ варто створити окремий файл, що називається «кліпінг», де ви збиратимете посилання на всі згадки про ваш проєкт у медіа. Не забувайте відмічати дату кожної публікації, назву ЗМІ, а також робіть скриншоти кожної публікації та/або зберігайте її як PDF на випадок, якщо ця сторінка зникне або переїде на іншу адресу. Радимо вести медіакліпінг протягом проєкту: щойно побачили нову публікацію – одразу додали до файлу.

Фінансовий звіт, як правило, готує ваш_а бухгалтер_ка, і щоб усе пройшло гладко, організуйте свій документообіг так, щоб у команді завжди була одна людина, яка заповнює реєстри, сканує та підшиває первинну документацію і точно знає, де лежить кожен договір, рахунок і акт, а також їхня збережена копія. Пам'ятайте, що більшість документів вам необхідно буде зберігати не менше ніж 3 роки, тому заздалегідь передбачте для них сухе й захищене від прямих сонячних променів місце.

Частина 3.

ПІСЛЯ РЕЗИДЕНЦІЇ

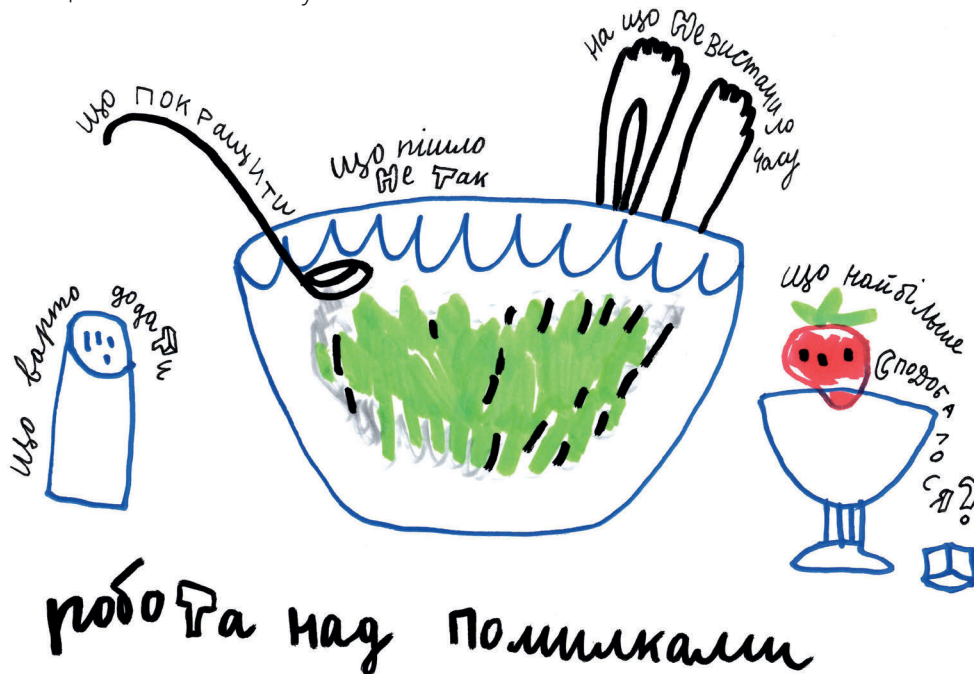
Отже, ваша перша резиденція відбулася. Чи стане вона й останньою, а чи перетвориться на багаторічну й стає ініціативу, залежить від вашої роботи з осмислення першого досвіду. Робота над помилками, архівування результатів резиденції, підтримання зв'язку з резидент_ками, обмін досвідом з іншими резиденціями – на ці процеси хронічно бракує часу, і нерідко їх просто випускають із поля уваги. Однак саме вони є запорукою успішності та довголіття вашої резиденції.

Робота над помилками

Кілька днів після закінчення резиденції, коли ви нарешті поспали й прийшли до тями, але спогади все ще свіжі, – саме час для роботи над помилками. Дуже часто в менеджер_ок до цього не доходять руки за звітуванням та наступними проектами, що стрімко насуваються. У результаті багато нюансів і невирішених проблем забуваються, і ви маєте всі шанси стати на ті самі граблі наступного разу. Тому радимо запланувати дебрифінг і роботу над помилками заздалегідь та виділити на це вдосталь часу (щонайменше один повний день).

Зберіться всією командою та якомога відвертіше обговоріть резиденцію, що минула. Дайте відповіді на запитання:

- Що пішло не так?
- Що можна було би покращити, а від чого точно варто відмовитися наступного разу?
- Кому з команди не вистачало підтримання?
- Що варто було би додати до резиденції?
- Що найбільше сподобалося вам та резидент_кам?
- На що не вистачило часу?

Детально занотуйте відповіді команди й збережіть цю інформацію для планування наступної резиденції.

Частково процес роботи над помилками схожий на звітування, але якщо останнє адресовано донор_кам і неминуче спрощуватиме перебіг резиденції та згладжуватиме кути, то в роботі над помилками ви маєте рідкісну нагоду зупинитися на деталях, називаючи речі своїми іменами та чесно поговорити про всі проколи. Згадайте, які цілі ви ставили перед собою на етапі планування резиденції, та тверезо проаналізуйте, чи вдалося вам їх досягти. Якщо не вдалося або вдалося лише частково – а найчастіше саме так і стається – спробуйте зрозуміти, що не так. Погано спланували час? Не розрахували свої сили? А можливо, поставлені цілі були занадто амбітні чи абстрактні? Відповіді на ці запитання є вкрай важливими для подальшого зростання вашої резиденції.

Фідбек-сесії з командою після завершення резиденції корисні не лише для покращення планування, а й для здорової комунікації всередині колективу, адже нерідко під час організації заходів виникають конфлікти та непорозуміння, і важливо проговорити їх у спокійній та дружній атмосфері, коли найстресовіший етап проєкту позаду. Ви можете організувати дебрифінг і у зовсім неформальній атмосфері, як тимбілдинг або спільну трапезу, але все ж виділіть у ньому час на сконцентровану роботу над помилками, зафіксувавши результати. Такі сесії – запорука здорового та чутливого майбутнього вашої резиденції та команди.

Архів та зберігання робіт

В Україні існує системна проблема зі збереженням пам'яті. Ідеться навіть не про музеї, бібліотеки, архіви й меморіали, що потерпають від браку фінансування, а про більш сучасні недержавні інституції та особливо невеликі організації, що не мають усталених практик архівування своєї діяльності. Результат – наші знання про розвиток культури в Україні за останні 30 років дуже фрагментарні, а нові інституції та ініціативи повсякчас запускають процеси із чистого аркуша, не маючи змоги повчитися на досвіді попередни_ць. І хоча ця проблема системна, ваша резиденція може власним прикладом її долати.

Уже на самому старті вашої резиденції варто подумати, як ви вестимете інституційний архів: що туди додаватимете, де зберігатимете, яким чином

інвентаризуватимете тощо. Поширення інтернету та цифровізація документообігу створили ілюзію, наче фізичні артефакти втратили свою актуальність, але це не так. Будь-яка резиденція залишає по собі фізичний слід: документи, мистецькі роботи або прототипи, чернетки, афіші, публікації тощо. Багато із цих об'єктів можуть мати історичну, культурну та мистецьку цінність і заслуговують на збереження, але для цього має існувати не лише спеціально виділене місце, а й система, за якою їх потім буде легко відшукати. Для цього корисно ознайомитися з базовими принципами архівознавства та впровадити в себе систему, що відповідатиме вашим потребам. Безперечно, не всі до однієї речі, що залишаються по резиденції, вам вдасться зберегти, частину з них ви утилізуєте, і в такому разі варто заздалегідь передбачити процедуру, як це робити з найменшою шкодою для довкілля.

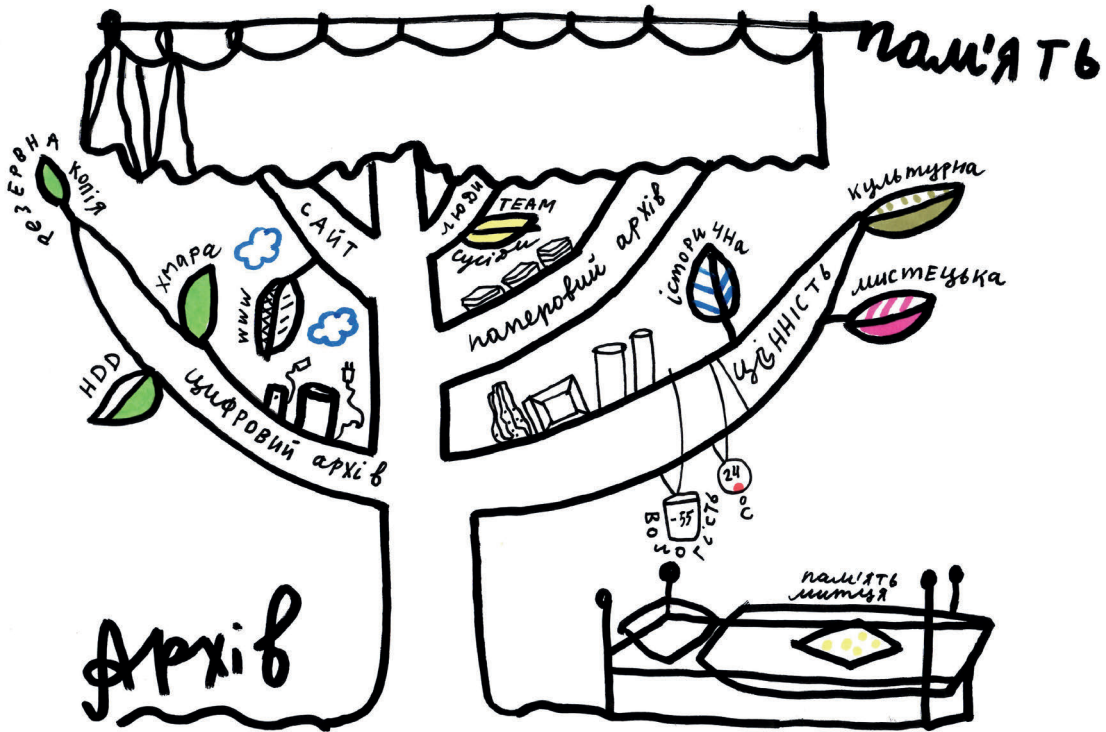
Усе більше артефактів ми зберігаємо в цифровій формі, і це породжує ще одну ілюзію: мовляв, такі артефакти є вічними. Проте зникає абсолютно все: жорсткі диски, CD та флеш-носії псуються та виходять із ладу, хмарні сховища банкрутують, а сайти втрачають хостинг, якщо за нього перестають платити. Основне правило зберігання важливих цифрових файлів: завжди майте резервну копію в іншому місці. Стандартною практикою на сьогодні є зберігати файли в хмарі – бажано на надійних платних сервісах на кшталт Google Drive або Dropbox – і паралельно мати їхні резервні копії на локальному диску, наприклад зовнішньому HDD-накопичувачі, що зберігається в архіві.

Ваш сайт – це найкраще місце для публічної презентації архіву, куди ви можете завантажувати тексти, фотографії, відео, цифрові роботи резидент_ок тощо. Там само ви можете збудувати систему пошуку для свого архіву – каталог. Але пам'ятайте, що сайт не може бути єдиним місцем зберігання архіву. Вам треба упевнитися, що навіть якщо резиденція припинить існування, а разом із нею ваш сайт, архів резиденції буде збережений у визначеному місці та буде доступний для наступних поколінь.

Окрема тема – це зберігання мистецьких робіт, створених протягом резиденції. Зауважте, що це може бути пов'язано із численними ризиками, а тому зважте всі за й проти, перш ніж брати на себе цю відповідальність. Якщо ви отримуєте право власності на твори мистецтва, це слід юридично оформити, а також взяти твори на баланс організації. Бажано обладнати окреме приміщення для зберігання своїх мистецьких фондів. Це може бути й невеличка кімната, але вона повинна бути сухою й затемненою: підвал чи горище погано для цього підходять через можливі

проблеми із сирістю та перепадами температур. Чудово, якщо в приміщенні передбачена вентиляція. Слід уникати прямого потрапляння сонячних променів на мистецькі роботи, якщо в приміщенні є вікна, подбайте про щільні штори чи жалюзі.

Найкращі умови для зберігання мистецьких робіт передбачають вологість повітря в межах 40–55% та температуру в межах 20–24°C. Таких температурних та кліматичних умов можна досягнути завдяки зволожувачу повітря. Варто пам'ятати, що найгіршим для зберігання живописних мистецьких робіт є різкі зміни температури та вологості, від цього фарби можуть потріскатись, пожовтіти, змінити кольори тощо. Для живопису дуже небезпечні коливання вологості понад 5% протягом доби.

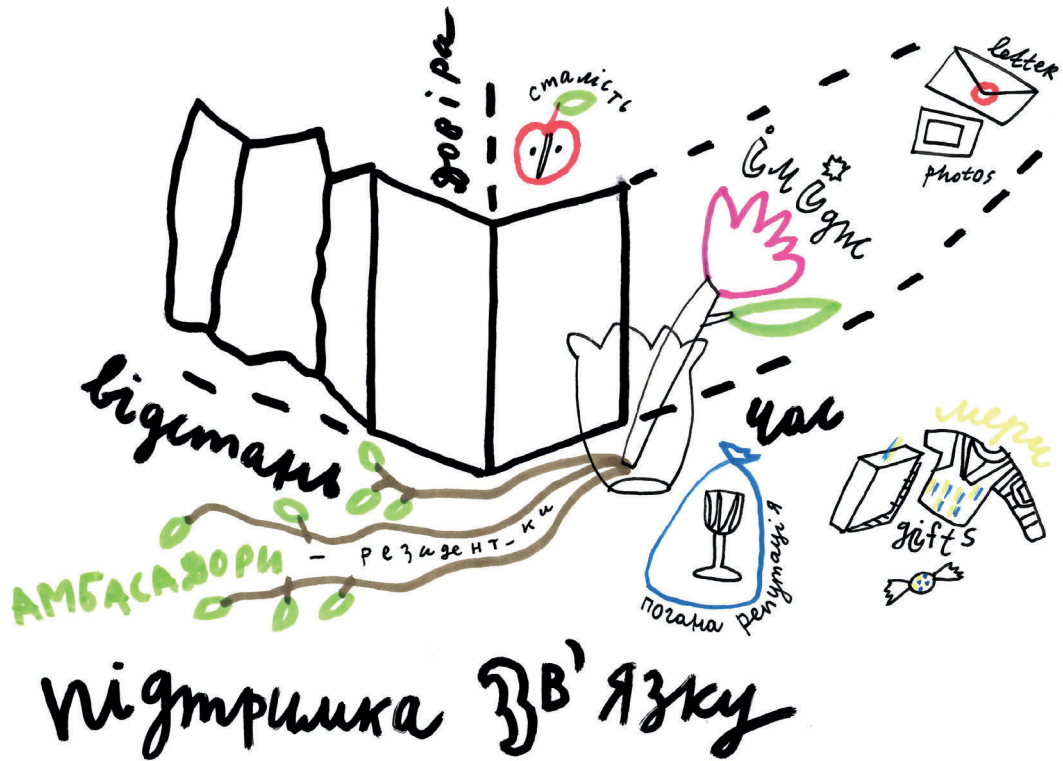
Не варто зберігати роботи в скрученому вигляді чи на підлозі. Для цього краще використовувати піддони або інші типи меблів чи стелажів. Рисунки, живописні роботи та певні типи інсталяцій ліпше зберігати в розвішаному вигляді на стінах чи перегородках. Якщо немає змоги розвісити картини або їх тимчасово потрібно зняти зі стін, переконайтеся, що ви складаєте їх вертикально, на зразок книжок на полицях. У жодному випадку не допускається горизонтальне складування на поверхнях, коли роботи лежать одна на одній. Якщо у ваших фондах є дороговартісні роботи, то варто подумати над проведенням експертного оцінювання, страхування, а також установам сигналізації чи найманням охорони.

Як і решта артефактів резиденції, ваші мистецькі фонди обов'язково потребують архівного обліку та регулярної інвентаризації. Важливо мати фотографію хорошої якості, а також звіт про стан мистецького твору та можливі пошкодження для кожної роботи, яка перебуває у вас на зберіганні. Варто фотографувати роботи з різних ракурсів (у разі площинних живописних робіт також зі звороту), аби максимально зафіксувати їхній стан. Оцифрування робіт дуже допомагає в організації колекції та її архівації. Якщо ваші фонди включають цифрові твори – медіаарт, відео, документальні фільми тощо – ретельно ставтеся до стану електронних носіїв, на яких вони зберігаються. Якщо частиною мистецької роботи є певне обладнання, воно також вимагає догляду.

Оскільки зберігання творів, їх облік і систематизація передбачають чимало роботи, варто цю функцію закріпити за компетентною людиною, а не покладати її на всю команду по черзі. Також важливо, щоб професійна спільнота мала доступ до цієї колекції – якщо не регулярний, то періодичний або за персональним записом. Коли розпочинається нова резиденція, ви також можете знайомити учасниць із вашим зібранням, і воно може ставати фокусом для їхньої роботи.

Якщо вам потрібно надіслати роботу, варто долучити спеціаліста_ок із перевезення. Деякі поштові сервіси, наприклад DHL, мають опцію пересилання мистецьких творів. Для тимчасової участі твору в подіях за кордоном можна скористатися опцією «Карнет АТА» (ATA Carnet) від Торгово-промислової палати – це міжнародний митний документ для оформлення тимчасового вивезення/ввезення виставкових вантажів, що використовується як митна декларація. Також варіантом вивезення робіт за кордон може бути отримання документів у Міністерстві культури та інформаційної політики (у різних містах цим займаються різні компетентні органи). Експерт_ка готує документи, де описує роботи та робить висновок про те, що робота може їхати за кордон для участі у виставці чи для інших потреб, якщо

вона не має значної історичної цінності (особливо, коли йдеться про сучасне мистецтво). Також організація-відправник може скласти супровідний лист українською та англійською мовами, де розпише, куди та з якою метою їдуть роботи.

Підтримання зв'язку з резидент_ками

Ваші резидент_ки – це амбасадор_ки вашої резиденції, які формуватимуть її репутацію та впливатимуть на ваш імідж у професійному середовищі. Тому варто подумати, як ви можете підтримувати з ними зв'язок після завершення програми, щоб ваша резиденція залишалася в орбіті їхніх зацікавлень, а участь у ній вони сприймали за честь. Підтримання контакту з вашими «випускницями» є важливим елементом сталості резиденції. Обов'язково повідомте вашим резидент_кам, що

вони можуть розраховувати на рекомендаційний лист від вас. Гарним жестом є також дарувати учасни_цям мерч резиденції: футболки, шопери, блокноти, стикери тощо. Ці речі є не лише приємними дрібничками на спогад про цей досвід, а й працюватимуть як реклама вашої резиденції, яку ми_сткینی заберуть із собою.

Створіть на сайті сторінку, де ви зберігатимете інформацію про резидент_ок: фото, коротку біографію, інтерв'ю, приклади робіт тощо. Радимо також сформувати розсилку для колишніх резидент_ок і періодично надсилати їм інформацію про ваші поточні проєкти та нових резидент_ок. Так само заохочуйте й своїх випускни_ць ділитися з вами інформацією про свої подальші кроки. Гарною практикою є поширення вашими соцмережами новин про свіжі проєкти ваших колишніх резидент_ок. Такі пости додають репутаційних плюсів і вам, і ми_сткінням, і тим інституціям, що організують ці проєкти.

Екосистема резиденцій

Як писав Джон Донн, «Немає людини, яка була б як острів, сама по собі». Це особливо справедливо щодо мистецької спільноти: вона існує у зв'язках між людьми. Якою б географічно віддаленою не була ваша резиденція, вкрай важливо, щоб вона була частиною мереж як усередині України, так і за її межами.

Мережування – це процеси, які забирають час і потребують ресурсу вашої команди, тому дуже бажано передбачати їх у вашому річному плануванні, а не за залишковим принципом. Відвідування нетворкінг-подій, конференцій, підтримання комунікації з минулими, наявними та потенційними партнер_ками – на ці речі варто закладати щонайменше кілька тижнів на рік.

Можливість усіх резиденцій – створення місточків між культурами різних країн через участь митців та мисткинь, кураторів та кураторок.

Анна Гайдай, кураторка мистецьких резиденцій Magic Carpets та менеджерка проєктів візуального мистецтва Jam Factory Art Center (Львів)

Чому мережування важливе? Насамперед це комунікація. Завдяки роботі над підтриманням та розширенням вашої мережі контактів ви забезпечуєте обмін досвідом із колегами, а також видимість своєї резиденції в професійному полі. Комунікація – це також і створення можливостей: що більше партнер_ок ви маєте, то кращі ваші шанси отримувати фінансування на свою діяльність. Зрештою, для досягнення амбітних цілей, які ставить перед собою ваша резиденція, потрібна робота багатьох дієв_иць, і лише в мережі ви здатні планувати й реалізовувати суттєві зміни в системі.

Якщо вам цікаво приймати в себе іноземних резидент_ок або співпрацювати з міжнародними партнер_ками, зверніть увагу на міжнародні резиденційні мережі. Ми вже згадували найбільшу серед них, Transartists: тут ви можете безкоштовно

розмістити інформацію про свою резиденцію (із цим так само може допомогти ініціатива «Заправка»), а також поширювати оголошення, публікувати статті тощо. Інша велика мережа, про яку ми також уже згадували, – Res Artis. Участь у ній є платною, і вона пропонує членам низку спеціальних можливостей, серед яких промоція оголошень, знижка на участь у міжнародній конференції Res Artis, доступ до навчальних онлайн-ресурсів тощо. Крім цього, існує низка регіональних мереж, зокрема, у Скандинавії, Балтії, повноцінна участь у яких може бути недоступна для українських резиденцій, але знання про які може допомогти у вашому пошуку потенційних партнер_ок.

Мережі резиденцій в Україні ще тільки зароджуються. Але в останні роки низка інституцій, зокрема громадська організація «Конгрес активістів культури», Український культурний фонд, House of Europe та інші організували події, покликані збирати резиденції з усієї України «під одним дахом» та допомагати їм налагоджувати зв'язки й шукати фінансування. Ініціатива «Заправка» створила активну мапу мистецьких резиденцій України та безкоштовно консультує менеджер_ок резиденцій щодо розвитку їхніх проєктів. Підписуйтеся на сторінки всіх зазначених інституцій та не проґавте нагоди взяти участь у подіях, організованих спеціально для резиденцій.

МИСТЕЦЬКІ РЕЗИДЕНЦІЇ УКРАЇНИ: ОГЛЯД ПРАКТИК

І наостанок – декілька прикладів сталих українських мистецьких резиденцій, які мають різні цілі, форми власності, організацію та джерела фінансування.

Розширена історія Музичів

село Музичі, Київська область

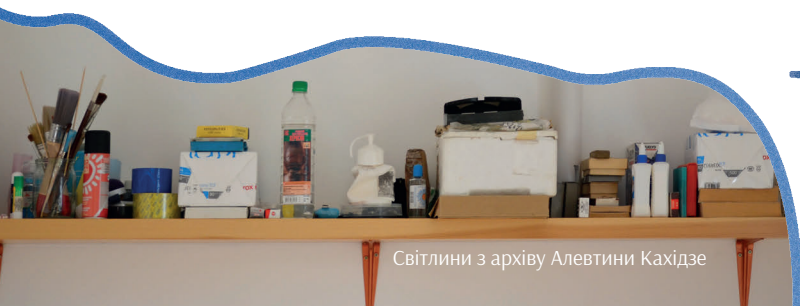
Одна з перших приватних резиденцій в Україні, яку заснувала 2009 року мисткиня Алевтина Кахідзе з чоловіком Володимиром Бабюком. Резиденція запроваджує «соціальну інновацію» у селі Музичі, що під Києвом, приймаючи художни_ць, теоретик_инь і куратор_ок сучасного мистецтва з усього світу протягом трьох літніх місяців. «Розширена історія Музичів» однією з перших в Україні звернулася до пошуку фінансування резиденції за допомогою спільнокошту на платформі Bigggidea.

Алевтина вірить, що одна людина може збагатити історію місця, особливо коли йдеться про маленькі міста чи села. Зазвичай такі місця мають шанс стати відомими завдяки тому, що там народилася або провела частину свого життя певна видатна постать, але кожна людина «розширює» історію місця, де вона перебуває. Усі резидент_ки Алевтини мають потрапити до книжки «Розширена історія Музичів, історія резиденції у Музичах протягом багатьох років», що міститиме біографії й описи художніх практик учасни_ць резиденції, нотатки про Музичі тощо.

Резиденція має можливість приймати три ми_сткнині за сезон. Алевтина віддає резидент_кам свою студію, а сама працює з дому, який розташований поруч. Вона також є кураторкою та допомагає резидент_кам зануритись у локальне середовище й київську артсцену. З огляду на специфіку місця від резидент_ок не очікується конкретного проєкту чи виставки, хоча програма відкрита для будь-яких ініціатив та ідей. Як організатори маленької приватної ініціативи Алевтина та Володимир не відчувають тиску з боку донор_ок і мають можливість експериментувати з форматами. Так, 2018-го резиденція перетворилась на лабораторію, у межах якої Алевтина запрошувала мистецтвознав_иць, ми_сткнинь та дослідни_ць працювати з її власним архівом. Результатом лабораторії стала оригінальна методологія архівної роботи. А під час пандемії 2020-го резиденція прийняла в себе місцевих підлітків, які створювали власну Башту.

Сайт мисткині:

<http://www.alevtinakakhidze.com>

Вибачте номерів немає

Ужгород

«Вибачте номерів немає» – це міжнародна резиденція сучасного мистецтва, що створює умови для художньої практики та перебування учасни_ць у мистецькому і культурному середовищах Ужгорода й Закарпаття. Засновник і куратор резиденції – ужгородський художник та діяч Петро Ряска. «Вибачте номерів немає» – одна з небагатьох резиденцій сучасного мистецтва в Україні, яка триває цілорічно. Функціонує з 1 квітня 2016 року в готелі «Інтурист-Закарпаття», що в Ужгороді. Резиденція є приватною неприбутковою організацією, що в різний час існувала завдяки грантовому фінансуванню, особистим внескам Петра Ряски та нефінансовій допомозі з боку готелю.

Готель «Інтурист-Закарпаття» – це 14-поверхова споруда в стилі бруталізму, спроектована угорським архітектором Gere Міхаєм (Gere Mihaly) і зведена 1979 року. Будівля поєднує архітектурний феномен, культурний, історичний та соціальний зміст, котрий несе відбиток утопічного соціалістичного духу й одночасно прозахідного відчуття за атмосферою та дизайном. Засновники резиденції пропонують розглядати готель «Інтурист-Закарпаття» як самобутній історичний маршрут.

Резидент_ки мають реалізувати щонайменше один проєкт, що працює з контекстом Ужгорода або Закарпатської області. Часто об'єктом для художнього дослідження стає сам готель як місце архітектурного, культурного та історичного перехрестя. Тривалість резиденції зазвичай становить один місяць, але після повномасштабного вторгнення (резиденція одна з небагатьох в Україні продовжила мистецьку діяльність) термін збільшився подекуди до трьох місяців. Навіть у цей складний період резидент_ки створюють контекстуальні проєкти, виставки, лекції тощо.

Сайт резиденції:

<https://sorrynoroomsavailable.tumblr.com/>

Резиденції фонду «ІЗОЛЯЦІЯ»

Донецьк – Київ – Соледар

Програма резиденцій фонду «ІЗОЛЯЦІЯ» – одна з перших інституційних програм мистецьких резиденцій в Україні, яка почала функціонувати в Донецьку у 2010 році. Після захоплення території фонду Російською Федерацією в 2014 році та перетворення її на нелегальну в'язницю, програму було перенесено в інші міста. З 2016 по 2021 рік фокус резиденцій змістився на індивідуальні проєкти для іноземних мисткинь та митців, а з 2021 року на тематичні резиденції в місті Соледар, які тривали до повномасштабного вторгнення. У різний час резиденції фінансувалися з приватних джерел та грантових програм.

У полі зацікавленості «ІЗОЛЯЦІЇ» – соціально та політично ангажовані мистецькі практики, активізм, теми антропоцену й довкілля, урбаністика, креативні індустрії, мистецтво в публічному просторі та проєкти із залученням місцевих спільнот. Перевага надається учасницям з України та поза її межами, які за допомогою різних медіа досліджують теми постіндустріальної ревіталізації, геополітики, міграції та вимушеного переміщення осіб, а також нові критичні інтерпретації історії. Програма також надає резиденткам доступ до власної бібліотеки і архіву, включаючи унікальний корпус донбаських студій. Крім того, резидентки отримують допомогу в ознайомленні з місцевою артсценою та критичними підходами до історичної спадщини України та її сьогодення.

Серед найзнаковіших резиденційних проєктів фонду «ІЗОЛЯЦІЯ»: «Мінлива хмарність» (2011–2012, Донецьк), «Турбореалізм» (2012–2013, Донецьк), «ІЗОФОН» (2013), «Architecture Ukraine» (2015–2016, Київ, Венеція), «ЗМІНА A-I-R» (2018, Бахмут, Лисичанськ, Покровськ, Старобільськ), «Coming Out of Isolation» (2018–2020, Київ), «Ландшафт як монумент» (2020, онлайн), «Заземлення» (2020–2021, Соледар), «(Re)Grounding» (2022–2023, Ньюкасл-апон-Тайн).

Сторінка резиденцій на сайті «ІЗОЛЯЦІЇ»:
<https://izolyatsia.org/ua/project/residencies>

Світлина Михайла Кулішова

Світлина Діми Сергєєва

Світлина Валерія Мілосердова

Світлина Володимира Чепеля

Світлина Валерія Мілосердова

Мистецька резиденція імені Назарія Войтовича

село Травневе, Тернопільська область

Мистецька резиденція імені Назарія Войтовича – це центр сучасного мистецтва в сільській місцевості з програмами міжнародних обмінних артрезиденцій, з керамічною майстернею, студією для ручного друку й мультидисциплінарною студією-залою та кімнатами відпочинку в селі Травневе Збараської громади Тернопільської області. Розпочиналась як приватна ініціатива батька загиблого під час Майдану активіста Назарія Войтовича, громадської організації «Конгрес активістів культури» та місцевої ради. Кураторкою резиденції є Людмила Ничай. Резиденція довго існувала як недержавний неприбутковий проєкт, що фінансувався коштом грантових програм та завдяки підтриманню муніципальної влади. З 2021 року проєкт перетворився на інституцію: філію місцевого палацу культури та перейшов на баланс місцевої громади. Тепер фінансується з бюджету Збараської територіальної громади й грантовими коштами.

Резиденція розташована за 26 км від Тернополя серед мальовничих ландшафтів далеко від основних транспортних магістралей. Будинок розташований у центрі села. Село Травневе має давню історію, найяскравіші події якої – це переселення українців і поляків після Другої світової війни: примусова акція повернення громадян на батьківщину 1946-го. Є багато архітектурних нагадувань про польське минуле села. У Травневому жив Назарій Войтович – наймолодший із загиблих під час Революції Гідності 2014-го.

Світлина Олени Каїнської

Фокус резиденції – робота з молодими українськими мисткинями, яким надається стипендія для проживання та створення творів мистецтва. Резиденція діє в інтересах локальної громади й передбачає проведення навчальних програм, майстер-класів, лекцій тощо. Пріоритетними напрямками роботи мистецької резиденції є розвиток місцевої громади, впровадження інноваційних, екологічних та економічних технологій, навчання через практику й комунікацію, розвиток мобільності. Програми резиденції в основному спрямовані на розкриття соціальних аспектів місцевого контексту та комеморацію через мистецтво. Головна мета – створювати проекти спільно як накопичення колективної пам'яті й пошук шляхів деізоляції сільської місцевості.

У процесі резиденції організатор_ки проводять відеоінтерв'ю з мисткинями та створюють проморолик резидент_ок і програми. Роботи, створені під час резиденції, експонуються в галереях Збараського замку (національний заповідник), галереях та музеях Тернополя, Києва. Цифрові роботи презентуються віртуально на платформі MozillaHubs, де був створений віртуальний простір для міжнародної онлайн-програми Artist is Absent 2020-ro.

Сайт резиденції:
<https://nvair.art/>

Віртуальна програма
<http://nvair2020.tilda.ws>

Резиденції «ЄрміловЦентру»

Харків

«ЄрміловЦентр» – центр сучасного мистецтва, відкритий 2012 року та названий на честь відомого харківського митця, представника українського авангарду Василя Єрмілова. Це найбільший виставковий простір Харкова, розміром 1500 квадратних метрів, розташований у головному корпусі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серед постійних партнерів Центру – культурні інституції Польщі, Німеччини, Великої Британії, Литви. Проєкти «ЄрміловЦентру» реалізувалися за сприяння університету, приватних меценат_ок та коштом грантів.

З 2017 року «ЄрміловЦентр» щорічно реалізує програму міжнародних мистецьких резиденцій, мета якої – розвиток сучасного українського мистецтва та міжкультурний діалог. 2019-го Центр організував масштабну міждисциплінарну резиденцію Residents of Universe спільно з університетом імені В.Н. Каразіна. До участі долучилися Музеї археології, природи, історії університету, бібліотека, ботанічний сад, обсерваторія, будівлі та двір університету. Кожен із підрозділів став локацією, на якій протягом резиденції працювали художни_ці з України, Великої Британії, Литви, Польщі, Німеччини та Іспанії.

2021 року директорка та кураторка «ЄрміловЦентру» Наталія Іванова заснувала мистецьку резиденцію ART KUZEMYN у селі Куземин Охтирського району Сумської області. Цей проєкт, окрім підтримання локального місцевого середовища, має на меті сприяти децентралізації культури в Україні. Резиденція змогла відбутися навіть 2022-го після повномасштабного вторгнення й була зосереджена на Харкові та його мистецькій спільноті. Завдяки спільній колективній роботі у форматі лабораторії (куратор_ка, модератор_ка, ми_сткіні) було створено виставковий проєкт «Особовий склад» про значення Харкова та харківського мистецтва в українській культурі й суспільстві під час війни. Виставку відкрито в «ЄрміловЦентрі» 9 березня 2023 року. Цей проєкт підтримала ГО МСМ у партнерстві з UNESCO. Фінансувався через Надзвичайний фонд спадщини UNESCO. Робота в резиденції триває.

Сайт «ЄрміловЦентру»:

<https://www.yermilovcentre.org>

Open Place

Київ, номадична

Open Place («Відкритий простір») – це платформа міждисциплінарних практик, спрямована на розвиток творчого дослідження та активізацію зв'язків між художнім процесом і різними прошарками сучасного суспільства. Організація була заснована 1999 року в Києві мистецтвинами Юлією Костеревою та Юрієм Кручаком та існує переважно завдяки грантам і партнерствам.

Мистецькі резиденції є важливою частиною дослідницької програми Open Place. З 2004 року вони прийняли в Україні більше ніж 50 дослідницьких, художніх і кураторських з України та світу. Програма резиденцій «Відкритого простору» була заснована як інструмент обміну досвідом із місцевими та зарубіжними колегами. Особливий інтерес резиденцій – на партисипативних практиках і стратегіях залучення різних соціальних груп. Метою резиденцій є обмін знаннями та практичним досвідом, знайомство зі специфікою різних локальних контекстів і розвиток нових методів у сфері соціально залученого мистецтва.

Резиденції Open Place працюють залежно від уявлень і практик резидентів. Результати резиденції не завжди мають фізичний вимір, і від резидентів не очікуються конкретні результати. Резиденти можуть використати час для проведення досліджень, налагодження зв'язків і кращого розуміння контексту. Також вони мають змогу запропонувати тему для лекції, презентації, дискусії, воркшопу або ідею проєкту, який залучає громади.

З 2015 року Open Place започаткувала програму номадичних резиденцій, що відбуваються в різних містах. Формат переосмислює відносини «гість-господар». Основним завданням цієї програми є розвиток практик комунікації та взаємодії між різними контекстами.

Світлина Юрія Кручака

Open Place мають приміщення у Києві, що є не лише простором для творення, але й архівом, що містить різноманітну колекцію ресурсів сучасного візуального мистецтва. «Відкритий простір» збирає та керує матеріалами, пов'язаними з мистецтвом, і сприяє обміну ресурсами за допомогою мереж між українськими й міжнародними партнер_ками. Архів Open Place, що розвивається з 2004-го, також присвячений архівуванню основних організаційних процесів резиденції, таких як виставки, семінари, воркшопи, лекції, дискусії та освітні програми, а також портфоліо художни_ць, які були обрані куратор_ками «Відкритого простору» і партнерських організацій.

Сторінка резиденцій на сайті Open Place:
<https://openplace.com.ua/aktyvnosti/rezydentsiy/>

Світлина Юрія Кручака

Резиденція «Асортиментної кімнати»

село Бабин, Івано-Франківська область

«Асортиментна кімната» — це і простір в Івано-Франківську, і масштабована модель підтримувальних форматів сучасного мистецтва на «периферії». Простір було засновано організацією «Інша Освіта» 2017-го. Діяльність зосереджена на дослідженні місцевого «асортименту» у Франківську та його околицях на рівні «продуктів» та сенсів. Експериментуючи з рішеннями для безкомпромісної децентралізації, «Асортиментна кімната» проводить виставки та резиденції, навчальні програми й музичні заходи. Організація фінансується коштом грантових програм і спонсор_ок.

Резиденційна програма «Асортиментної кімнати» працює з темами локальних контекстів, фокусується на міждисциплінарних проєктах та взяла фокус на фіксацію художніх рефлексій щодо повномасштабного вторгнення в Україні. Свої резиденції «Асортиментна кімната» проводить у дружньому просторі — «Хаті-Майстерні» у селі Бабин, що на Франківщині. Результати напрацювань учасни_ць резиденцій найчастіше презентуються у виставковому просторі «Асортиментної кімнати» в Івано-Франківську. Також команда популяризує українських художни_ць на міжнародній сцені, тому все частіше виставкові проєкти за результатами резиденцій експонуються за кордоном (Польща, Німеччина, Австрія, Словенія).

З початком повномасштабного вторгнення було започатковано програму евакуації матеріальних об'єктів мистецтва, облаштовано власне сховище та тепер команда «Асортиментної кімнати» опікується зберіганням власних і чужих фондів. Продовжили роботу з резиденціями (цього разу терміновими) та зробили п'ять виставок за кордоном. Трансформувалися в мультикураторський простір і залучили до роботи в «Асортиментній кімнаті» кількох куратор_ок. Але ключові речі залишаються незмінними: «Асортиментна кімната» є простором для розвитку сучасного мистецтва в невеликому місті.

Сайт організації:

<https://asortymentna-kimnata.space/>

Світлина з архіву
«Асортиментної кімнати»

ПІСЛЯМОВА

Сподіваємось, що після прочитання цього Підказника у вас не склалося враження, наче мистецька резиденція – це суцільне організаційне пекло. Просто, на нашу думку, краще знати про небезпечні рифи до початку подорожі.

А про всі ті неймовірні речі, які вам принесе резиденція, ніхто не скаже краще за **Алевтину Кахідзе**, художницю та кураторку мистецької резиденції «Розширена історія Музичів»:

1. Друзі по всьому світу, які тебе чекають на вписку навіть із собакою, якщо приїхав на dog show у Швейцарію, а всі готелі відмовляють;
2. Ти друг назавжди, кожного року тобі хтось надішле листівку, тому що дуже добре знає твою адресу. Деколи це буде запрошення на весілля в Берлін;
3. Якщо почнеться революція або війна, кожен і кожна з резидентів тобі напишуть, а деякі організують у твоє село грошову допомогу від своєї муніципальної влади в багато тисяч євро;
4. Якщо ви художни_ця, то станете відоміш_ою через резиденцію;
5. Ваші сусіди будуть через певний час знавцями сучасного мистецтва, а продавчиня з найближчої крамниці піде на курси англійської мови саме через вашу резиденцію. Не одразу, а на шостий рік!

Маємо надію, що після проведення вашої першої резиденції ви поділитесь своїм досвідом із нами й, можливо, захочете додати до цього Підказника якусь важливу інформацію.

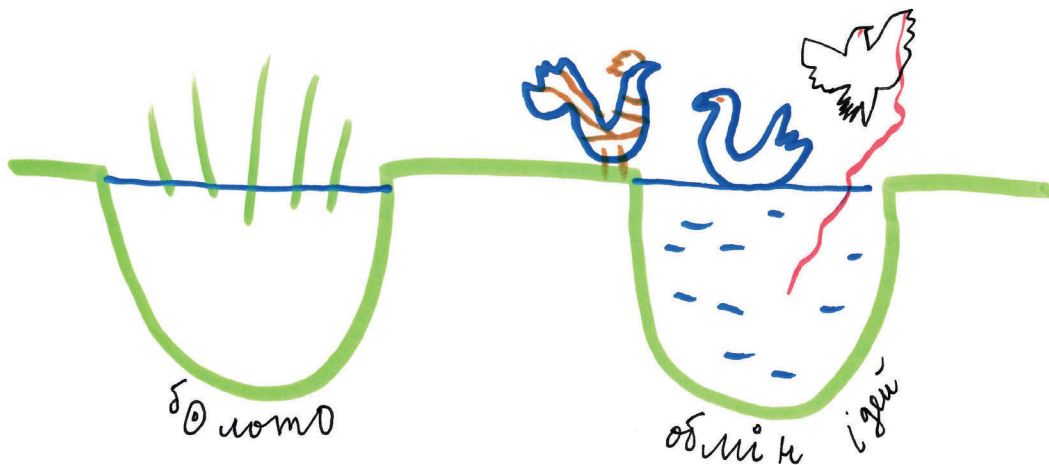
Натхнення вам, і пам'ятайте, що наша команда завжди готова «заправити» вас під час тривалої, але такої захопливої подорожі карколомними ландшафтами українських резиденцій!

Корисні матеріали

Для вашої зручності команда «Заправки» підготувала декілька практичних матеріалів, що стануть у пригоді, коли ви працюватимете над своєю резиденцією. Ви можете скачати їх та взяти за основу для створення власних документів. Зверніть увагу, що в усіх запропонованих зразках ми намагалися передбачити різні ситуації, а тому вони потребують адаптації до особливостей конкретної резиденції.

- Чекліст для планування резиденції
- Шаблон бюджету проєкту резиденції
- Зразок договору з резидент_кою

З резиденцією

Над Підказником працювали

Текст:

Юлія Аленіна
Катерина Алімова
Лесь Виноградов
Наталія Керницька
Анастасія Мануляк
Ліна Романуха

Ілюстрації:

Алевтина Кахідзе

Редактор:

Лесь Виноградов

Коректорка:

Ольга Бобир

Верстка:

Олександра Вінницька

Рецензент_ки:

Алевтина Кахідзе
Юлія Костерева
Юрій Кручак
Леонід Марущак
Ірина Полікарчук
Ольга Тихонова
Настя Хлестова

Подяка за співпрацю:

Діана Берг, Анна Гайдай, Данило Галкін, Людмила Ничай, Петро Ряска

За підтримання

Українського інституту

Український інститут – державна установа, що працює у сфері культурної дипломатії. Діяльність установи спрямована на покращення розуміння і сприйняття України у світі та розвиток її культурних зв'язків з іншими країнами. Заснований урядом України, Інститут належить до сфери управління Міністерства закордонних справ.

<https://ui.org.ua/>

Українського культурного фонду

Український культурний фонд – державна установа, створена 2017-го на підставі відповідного Закону України з метою сприяння розвитку національної культури та мистецтва в державі, забезпечення сприятливих умов для розвитку інтелектуального та духовного потенціалу особистості і суспільства, широкого доступу громадян до національного культурного надбання, підтримання культурного розмаїття та інтеграції української культури у світовий культурний простір. Український культурний фонд підтримує проекти на конкурсних засадах.

<https://ucf.in.ua/>

Програми Європейського союзу House of Europe

House of Europe («Дім Європи») – програма, що фінансується Європейським Союзом, створена для підтримки професійного та творчого обміну між українцями та їхніми колегами в країнах ЄС та Великій Британії. Програма фокусується на культурі й креативному секторі, освіті та роботі з молоддю, соціальному підприємстві, медіа.

<https://houseofeurope.org.ua/>

**ukrainian
institute**

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

